

”VÄLILLÄ ON TOKI KEHITETTÄVÄÄ JA SUUNNISTAMISTA...”

– Kriminaalihuollon tukisäätiön tukiasumispalvelujen asumisohjauksen periaatteiden
kehittäminen

Jari-Pekka Hietsilta
Jukka Hämäläinen
Diakonia-ammattikorkeakoulu,
Diak etelä, Helsinki
Päihteet & Syrjäytyminen
Sosionomi (Ylempi AMK)

TIIVISTELMÄ

Hietsilta, Jari-Pekka & Hämäläinen, Jukka. ”Välillä on toki kehitettävää ja suunnistamista..” –Kriminaalihuollon tukisäätiön tukiasumispalvelujen asumisohjauksen periaatteiden kehittäminen. Helsinki. Syksy 2013, 76 s., 1 liite.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä, Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma, Päähteet ja syrjäytyminen, sosionomi (YAMK).

Teimme opinnäytetyömme työskennellen tutkimuskumppaneina. Tutkimuksen muoto oli toimintatutkimus, joka toteutettiin Kriminaalihuollon tukisäätiön (Krits) Tukiasumispalvelujen (Tupa) työryhmässä, jonka jäseniä myös tutkijat olivat. Tutkimus koostuu kolmesta osuudesta, joissa ensimmäisessä avataan keskeiset käsitteet, toisessa kuvataan metodologiset ratkaisut ja kolmannessa puolestaan esitellään tutkimustulokset ja johtopäätökset.

Tutkimuksen toiminnallisessa vaiheessa luotiin teemoitettujen työpajojen ja niissä käytyjen ryhmämuotoisten keskustelujen avulla työryhmän toimesta Tupan asumisohjauksen periaatteet asumisen turvaamisen, asiakkaiden päihteidenkäytön ja rikollisen käyttämisen osalta. Työpajat videoitiin ja niissä käydyt keskustelut litteroitiin. Tutkimuksellisessa vaiheessa selvitettiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin, millä argumenteilla työryhmä päätyi laatimiinsa asumisohjauksen periaatteisiin sekä mitä viitekehyksiä voitiin havaita argumenttien taustalla. Lisäksi työryhmältä kerättiin ennen ja jälkeen toiminnallista vaihetta mielipidekyselyt, joissa selvitettiin, miten asumisohjauksen periaatteiden luominen yhdessä on vaikuttanut työntekijöiden käsityksiin periaatteiden selkeydestä.

Tutkimuksen keskeiset tulokset olivat, että Tupan asumispalvelut olivat tarkoitettu elämänmuutoksen pyrkiville asunnottomana vapautuville vangeille, jotka olivat tuen tarpeessa ja valmiita yhteistyöhön sekä sitoutuivat Tupan sääntöihin. Asiakkaiden oli sitouduttava päihteettömyyteen ja rikoksettomaan elämäntapaan. Näiden sääntöjen katsottiin tukevan elämänmuutospyrkimystä sekä turvaavan asumista ja ehkäisevän uusintarikollisuutta. Havainnoksi nousi myös, että kehitettäessä periaatteita työn tueksi, tuli periaatteiden heijastua myös käytännön tasolla tehtävään työhön, jotta periaatteet juurtuisivat yhdessä käytäntöjen kanssa asumisohjaustyöhön.

Työryhmä perusteli näkemyksenä pitkälti tapauskohtaiseen sosiaalityöhön yleisesti liitettävien argumenttien kautta. Keskeisinä työvälineinä nousi esille motivoiva haastattelu ja puheeksi otto.

Asiasanat: Asunnottomuus, asunnottomat, asumisohjaus, tukiasuminen, kuntouttava kriminaalityö, vangit, vapautuvat vangit, toimintatutkimus, demokraattinen dialogi

ABSTRACT

Hietsilta, Jari-Pekka and Hämäläinen, Jukka. "Sometimes there is of course developing and orienteering..." –development of Kriminaalihuollon tukisäätiön's supported housing's housing counsellings principles. 76 p., 1 appendice. Language: Finnish. Helsinki. Autumn 2013.

Diaconia University of Applied Sciences, Higher Polytechnic Degree Programme in Social Services, Intoxicants and Marginalization. Master of Social Services.

The aim of the study was to create principles for housing counseling offered by Kriminaalihuollon tukisäätiön's supported housing. The form of the thesis was action research, which was executed in supported housing's workgroup. Thesis includes three parts, in which in the first part the central concepts are opened, in the second part the methodological approach is described and in the third part we present the results and conclusions.

Principles were created by group discussions in thematised workshops for Tupa's housing counseling concerning safeguarding the housing, client's substance abusing and criminal behavior. Workshops were videotaped and all the group discussions were transcribed. In research phase there was studied by which arguments did the workgroup ended up drawing principles for housing counseling and what kind of frame of reference could be observed at the background of the arguments by means of data-driven content analysis. In addition the workgroup answered a questionnaire on how the creating of housing counselling's principles affected the workers' perception of principles' clarity. Workgroup grounded their arguments mostly on casework on part of the most of the arguments. Central workpractices rose to be motivational interviewing and bringing things to speech.

The central conclusions of the principles were that Tupa's housing services were meant for homeless released inmates who strive for a change in life, are in the need of support and ready to co-operate as well as are committed to Tupa's rules. Clients had to commit themselves to substance-free and crimeless way of life. These principles were seen supporting the thrive for a change of life and also secure housing and preventing residivism. The conclusion also was that while developing the principles to support the housing counsellors work the principles should also reflect to work which is done on the practical level. Then the principles could root together with practice to housing counseling.

Keywords: Homelessness, homeless, housing counseling, supported housing, criminal rehabilitation, inmates, released inmates, action research, democratic dialog

1	JOHDANTO	5
2	ASUNNOTTOMUUSKYSYMYKSEN ÄÄRELLÄ	6
2.1	Neljän viisaan ryhmä ja Paavo -ohjelmat.....	8
2.2	Asunto ensin -periaate.....	10
3	ASUNNOTTOMIEN PALVELUT	10
4	KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖN TUETUT ASUMISPALVELUT	12
4.1	Kritsin tarkoitus ja päämäärä	13
4.2	Tukiasumispalvelujen kohderyhmä	14
4.3	Tuettu asuminen ja asumisohjaus Kritsillä	14
5	KUNTOUTTAVA KRIMINAALITYÖ	16
6	ASIAKASRYHMÄN KUVAUS	17
6.1	Ikä ja sosiaalinen tausta.....	17
6.2	Työllisyys ja koulutus	18
6.3	Terveydentila.....	19
7	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET	19
8	TOIMINTATUTKIMUS	20
8.1	Kehittämistä vai toimintatutkimusta	21
8.2	Asemamme tutkijana ja osallistujana suhteessa tutkimuskohteeseen.....	22
8.3	Tutkimuksellinen lähestymistapa tutkimuskohteeseen	22
8.4	Reflektion spiraali ja toimintatutkimuksen avainpiirteet	23
9	TUTKIMUSAINEISTON KERÄÄMINEN	24
9.1	Ryhmämuotoinen keskustelu aineistonkeruuvälineenä	26
9.2	Demokraattinen dialogi ryhmämuotoisen keskustelun viitekehyksenä	28
9.3	Osallistava havainnointi aineistonkeruuvälineenä	29
9.4	Mielipidekyselylomake	31
10	TYÖPAJAT	33
10.1	Ensimmäinen työpaja	33
10.2	Toinen työpaja.....	35
10.3	Kolmas työpaja.....	36
10.4	Neljäs työpaja.....	37
10.5	Yhteenveto työryhmän työpajassa laatimista periaatteista	39
11	AINEISTON ANALYYSI	41
11.1	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi.....	41
11.1.1	Aineiston pelkistäminen.....	42
11.1.2	Aineiston klustetointi	43
11.1.3	Aineiston abstrahointi	44
11.2	Yhteenveto aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä	45
11.3	Kyselylomakkeiden analysointi	46
12	TUTKIMUSTULOKSET	48
12.1	Yhteiset periaatteet.....	48
12.2	Asumisen turvaamisen näkökulma	52
12.3	Päihteettömyysvaatimuksen näkökulma.....	55
12.4	Uusinta rikollisuuden ehkäisemisen näkökulma.....	57
12.5	Työpajojen vaikutus asumisohjauksen periaatteiden selkeyteen	60
13	JOHTOPÄÄTÖKSET	64
14	POHDINTA	67
	LÄHTEET:.....	70
	LIITE1.....	76

1 JOHDANTO

Asunnottomuus ja etenkin pitkäaikaisasunnottomuus on yksi aikamme suuria sosiaalipoliittisia ongelmia ja sitä varten on käynnistetty kaksi asuntopoliittista ohjelmaa niin kutsutut Paavo 1 ja Paavo 2 -ohjelmat, joista ensimmäisen tavoitteena oli pitkäaikaisasunnottomuuden puolittaminen vuoteen 2012 mennessä ja jälkimmäisen pitkäaikaisasunnottomuuden poistamisen vuoteen 2015 mennessä. (Ympäristöministeriö 2011, 20–23; Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen 2012–2015, 1–5.)

Pitkäaikaisasunnottomuus koskettaa usein muutoinkin vähäosaisia erityisryhmiä, kuten päihdeongelmaisia ja vapautuvia vankeja (Korhonen 2002, 25–26). Vangeista 36 %:a vapautuessa tarve asunnon järjestelyyn ja 90 %:lla vangeista puolestaan on jonkinasteinen päihderiippuvuus (Joukamaa & työryhmä 2010, 26–27). Paavo-ohjelmien myötä erityisryhmien asunnottomuuden ratkaisukeinoksi tuli uusi Asunto ensin -malli, joka poikkeaa radikaalisti perinteisistä portaittaisista asuttamismalleista (vrt. Tainio 2009, 22–23). Siinä, missä perinteisissä esimerkiksi päihdeongelmaisten tuetun asumisen malleissa asuminen on ehdollistettu päihitteettömyys vaatimuksella ja tukeen sitoutumisella, on Asunto ensin -mallissa toimittu päinvastoin, eli oikeus asua on erotettu asumisen tukitoimista (Asunto ensin 2012).

Opinnäytetyötutkimuksemme sai alkunsa talvella 2011–2012 Jari-Pekka Hietsillan ja Kriminaalihuollon tukisäätiön (Krits) Tukiasumispalvelujen (Tupa) asumispalvelupäällikön Jussi Lehdon käymistä keskusteluista. Tuolloin Hietsilta toimi asumisohjaajana Tupan asunnottomana vapautuvien vankien asumisvalmennusyksikössä. Tupa koostuu asumisvalmennusyksiköstä ja tukiasunnoista. Palveluiden kohderyhmä ovat vankilasta asunnottomana vapautuvat pääkaupunkiseutulaiset, jotka ovat tuen tarpeessa ja valmiita sitoutumaan tukeen. Kritsin perustehtävä puolestaan on kuntouttavan kriminaalityön tukeminen, mitä myös Tupalla pyritään osaltaan tekemään. Säätiön päämääriä ovat myös vapautuvien vankien elämänhallinnan ja kuntoutumisen tukeminen sekä uusintarikollisuuden ehkäiseminen. (Krits 2011.)

Tuolloin Tupan toiminta oli laajan kehittämistyön kohteena ja tavoitteena oli yhdistää opinnäytetyötutkimus tiiviisti tuohon kehittämistyöhön. Tupan työryhmässä työstettiin silloin Jussi Lehdon ideoimaa asumisohjauksen opaskirjaa ja siihen sisältyviä asumisohjauksen periaatteita. Hietsillan omakohtainen, työn kautta saatu kokemus oli, että asumisohjaustyöhön kohdistuu kaksi osin ristiriitaista odotusta: kohderyhmän uusintarikollisuuden ehkäiseminen sekä asunnottomuuden vähentäminen. Tuolloin asumisvalmennusyksikössä aloitetuista asumisista yli 40 % päättyi suunnittelematta, eli asiakkaan uloskirjaamiseen. Syynä oli useimmiten asiakkaan päihteen käyttö ja/tai rikollinen käyttäytyminen. Työryhmässä ja yhteistyökumppaneiden kanssa oli käyty myös epävirallista keskustelua siitä, missä määrin Asunto ensin – periaate haastaa Tupan toimintamallia ja pohdittu mitä se mahtaisi tarkoittaa Tupan asiakasryhmän kohdalla.

Tuolloin syntyi idea toimintatutkimuksesta, jonka kautta koko työryhmä pääsisi osallistumaan kehitystyöhön ja tutkimuksen tavoitteeksi asetettiin asumisohjauksen periaatteiden luominen asumisen turvaamisen ja kuntouttavan kriminaaliryhmän osalta. Hietsilta toteutti tutkimusta yksilötyönä vuoden 2012 elokuuhun saakka, jolloin Hietsillan työpariksi Kritsille tuli opiskelutoveri Jukka Hämäläinen ja samalla sovittiin tutkimuskumppanuudesta. Jussi Lehto on toiminut opinnäytetyön mentorina.

Tutkimuksen toiminnallinen vaihe koostui neljästä erikseen teemoitetusta työpajasta, joihin osallistui Tupan työryhmä. Työpajat pidettiin syksyn 2012 aikana. Työpajat videoitiin ja niissä käydyt ryhmäkeskustelut litteroitiin. Lisäksi kerättiin mielipidekysely ennen ja jälkeen työpajojen. Tutkimuksellinen vaihe käynnistyi keväällä 2013 ja saatettiin päätökseen syksyn 2013 aikana.

2 ASUNNOTTOMUUSKYSYMYKSEN ÄÄRELLÄ

Asunnottomuuskyseminen on elänyt vahvasti ajassa ja osaltaan kuvastanut asunto- ja sosiaalipoliittisen ajattelumallien kehittymistä ja muuttumista. Jo vuoden 1976 valtakunnallisessa asunto-ohjelmassa todettiin, että yleistä asuntopolitiikkaa

kehittäessä on otetta huomioon ne väestöryhmät, joilla on poikkeuksellisia vaikeuksia asunnon hankinnassa tai rahoittamisessa, joiden asuminen edellyttää poikkeuksellisia rakenne- ja varusteratkaisuja tai joiden asuminen kytkeytyy muihin sosiaalisiin palveluihin. (Tainio 2009, 16.)

Suomen asunnottomuusongelma on painottunut Helsingin ja pääkaupunkiseudun ympäristöön. Ilmiön taustalla on pääasiallisesti kaupunkialueen nopea kasvu ja siitä johtuva asuntopula ja etenkin puute kohtuuhintaisista vuokra-asunnoista. (Korhonen 2002, 27.) Asunnottomuus väheni Suomessa 2000-luvulle saakka, jonka jälkeen se on jälleen ollut eräs yhteiskunnallisen keskustelun keskeinen teema (Asunnottomat 2008).

Asunnottomuus väheni pääkaupunkiseudulla yhtäjaksoisesti vuoteen 2006 asti, jonka jälkeen se kääntyi hienoiseen nousuun. Vuonna 2006 asunnottomia oli Helsingissä 3065, Espoossa 443 ja Vantaalla 496, kun heitä oli vastaavasti vuonna 2008 Helsingissä 3150, Espoossa 486 ja Vantaalla 611. (Asunnottomat 2008.) Vuonna 2011 asunnottomia oli Helsingissä 3400, Espoossa 624 ja Vantaalla 545. Näistä pitkäaikaisasunnottomia oli Helsingissä 1240, Espoossa 336 ja Vantaalla 148. Pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan henkilöä jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä sosiaalisten tai terveydellisten syiden vuoksi yli vuoden mittaiseksi tai asunnottomuutta on esiintynyt toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana. Tavalliset asumisratkaisut eivät pitkäaikaisasunnottomien kohdalla toimi, vaan he tarvitsevat erilaisia tukipalveluja asumisessaan. Asunnottomana vapautuvia vankeja oli vuonna 2011 206 henkilöä. (Asunnottomat 2011.) Pääkaupunkiseudun asunnottomuuden voidaan todeta näiden lukujen valossa nousseen jatkuvasti.

Asunnottomuuden voidaan katsoa aiheutuvan pääasiassa kolmesta syystä, jotka ovat rakenteellisia, sosiaalisia tekijöitä ja mikrotason syitä. Rakenteellisia tekijöitä ovat esimerkiksi sosiaalinen ja taloudellinen turvattomuus tai halpojen asuntojen puute. Sosiaaliset tekijät asunnottomuuden aiheuttajina taasen ovat tekijöitä, jotka liittyvät henkilön taustoihin ja verkostoihin. Asunnottomuutta aiheuttavina sosiaalisina tekijöinä voidaan esimerkiksi mainita alakulttuurit, ystäväpiiri ja epäviralliset sosiaaliset verkostot. Mikrotason syitä ovat yksilön henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja elämänhistoriaan liittyvät tekijät. Mikrotason tekijöihin kuuluu muun muassa vankilatausta ja päihdyttävien aineiden väärinkäyttö. (Korhonen 2002, 25–26.)

Asunnon menettämiseen on rakenteellisten syiden lisäksi havaittu usein vaikuttaneen yksilön antisosiaalinen käytös ja päihteiden väärinkäyttö (Beer, Clover, Faulkner & Paris 2011, 137). Tupan asiakkaat ovat vankilataustaisia ja suurimmalla osalla heistä on taustalla päihdeongelma, päihteitä käyttävä ystäväpiiri sekä vankeuden aikana syntynyt kytkös rikolliseen alakulttuuriin. Heidän asunnottomuutensa voitaneen siis katsoa johtuvan pitkälti sosiaalisista ja mikrotason tekijöistä. Asumisohjaus on heidän kohdallaan tarpeellista, sillä sen avulla pyritään vaikuttamaan heidän asumistaitoihin, arjenhallintaan ja –sisältöön. Tätä kautta tuetaan heidän kuntoutumista mahdollisista fyysisistä, psyykkistä tai päihderiippuvuuteen liittyvistä elämänhallintaa rajoittavista tekijöistä. Asumisohjauksella pyritään siis turvaamaan heidän asumistaan.

2.1 Neljän viisaan ryhmä ja Paavo -ohjelmat

2000-luvun lopulla asunnottomuus nousi jälleen yhteiskunnalliseen keskusteluun sosiaalipoliittisena ongelmana, joka haluttiin ratkaista. Keskustelun syvää ydintä johti niin kutsuttu Neljän viisaan ryhmä, jonka ympäristöministeriö nimitti 21.5.2007 työryhmäksi pohtimaan ratkaisuja. Paavo Voutilaisen, Eero Huovisen, Hannu Puttosen ja Ilkka Taipaleen muodostaman Neljän Viisaan ryhmän tehtäväksi annettiin pohtia laajalti keinoja ja menetelmiä pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi. Työryhmä asetti kansalliseksi tavoitteeksi pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisen vuoteen 2015 mennessä. Työryhmä asetti loppuraporttinsa nimeksi ”Nimi ovesa” ja otti vahvasti kantaa siihen, että asunto on ihmisarvokysymys ja että jokaisella ihmisellä tulee olla oikeus paikkaan, jossa elää ja olla. Työryhmä esitti, että asunnottomuuden vähentämisessä tulee ottaa käyttöön asunto ensin periaate. (Ympäristöministeriö 2011, 1–13.)

Loppuraportissaan työryhmä esitti muun muassa seuraavaa:

”Kriminaalihuollon tukisäätiö on keskeinen asiantuntija ja toimija vapautuvien vankien asumispalvelujen kehittämisessä. Säätiölle tulisi turvata Ray:n toiminta-avustuksella edellytykset vapautuvien vankien tukiasumisen kehittämiseen.” (Ympäristöministeriö 2011, 22.)

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma (Paavo1) alkoi Valtioneuvoston 14.2.08 antamalla periaatepäätöksellä, jossa Paavo-ohjelman tavoitteiksi määriteltiin pitkäaikaisasunnottomuuden puolittaminen vuoteen 2011 mennessä ja asunnottomuuden ehkäisemiseksi tehtävien toimenpiteitten tehostaminen. Periaatepäätöksen taustalla oli niin kutsutun Neljän Viisaan -työryhmän ehdotukset. Tupan toiminnan kannalta merkittävimmät periaatepäätöksen toimenpiteet olivat neljäs ja seitsemäs toimenpide:

”4. Majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annetun lain (2006/308) mukaisten asuntoloiden käytöstä asunnottomien pitkäaikaiseen asumiseen luovutaan asteittain ja ne korvataan itsenäisen, tuetun sekä valvotun asumisen mahdollistavilla asumisyksiköillä.”

”7. Raha-automaattiyhdistys tukee vuosina 2009–2011 toiminta- ja kehittämisavustuksin järjestöjä, jotka kehittävät ja järjestävät tuettua asumista kriminaalihuollon asiakkaille. Lisäksi vuosittaisen määrärahan puitteissa ja huomioiden jo ohjeellisessa avustussuunnitelmassa olevat varat erityisryhmien asuntojen hankintaan voidaan siitä kokonaisuudesta kohdentaa 2,5 miljoonaa euroa vuosina 2009–2011 erityisesti tukiasuntojen hankintaan vapautuville vangeille.” (Ympäristöministeriö 2011, 22.)

Hallitus julkaisi 15.12.11 tiedotteen, jossa ilmoitettiin, että Paavo-ohjelma saa jatkoa ja että samalla päivämäärällä oli päätetty Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmasta vuosille 2012–2015. Niin kutsutun Paavo2 -ohjelmassa määritellään tavoitteiksi poistaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2015 mennessä, vähentää pitkäaikaisasunnottomuuden riskiä tehostamalla sosiaalisen vuokra-asuntokannan käyttöä ja tehostaa toimenpiteitä asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi. Ohjelmassa on kaksi Kritsin kannalta erityisen merkittävää kohdennettua toimenpidettä:

”6. Raha-automaattiyhdistys tukee vuosina 2012 – 2015 avustusstrategiansa ja sen pohjalta tehdyt tarkentavat linjaukset huomioon ottaen toiminta- ja kehittämisavustuksin järjestöjä, jotka kehittävät ja järjestävät pitkäaikaisasunnottomuutta ennaltaehkäiseviä toimintoja ja tuettua asumista pitkäaikaisasunnottomille ja asunnottomuusuhan alaisille henkilöille. Lisäksi RAY:n arvioidaan tukevan, tuottokehityksensä niin mahdollistaessa, vuosittaisen noin 10 miljoonan euron määrärahan puitteissa pitkäaikaisasunnottomien asuntojen hankintaa. Tästä määrärahasta huomioiden jo ohjeellisessa avustussuunnitelmassa olevat varat erityisryhmien asuntojen hankintaan voidaan siitä kokonaisuudesta kohdentaa yhteensä 2,5 miljoonaa euroa vuosina 2012 – 2015 tukiasuntojen hankintaan vapautuville vangeille ja

valvontarangaistukseen tuleville asunnottomille.”
(Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen 2012–2015, 3–4.)

”7. Rikosseuraamuslaitos yhteistyössä ohjelmaan kuuluvien kaupunkien ja asumispalveluja tuottavien järjestöjen kanssa luo paikalliset käytännöt, joilla turvataan asunnottomana koevapauteen tai valvontarangaistukseen tulevien asuminen ja siinä tarvittava tuki.” (Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen 2012–2015, 3–4.)

2.2 Asunto ensin -periaate

Neljän viisaan työryhmän ehdotuksien ja pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishankkeen pohjalta syntyi vuosille 2010–2012 Nimi Ovesa -hanke, jota rahoitti Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus. Hankkeen tavoitteena on kehittää asumispalveluja, jotka toimivat asunto ensin periaatteen mukaisesti. (Asunto ensin 2012.)

Asunto ensin periaatteen keskeinen ajatus on, että asunto ei ole sosiaalisen kuntoutumisen päämäärä, joka saavutetaan, vaan lähtökohta ja perusedellytys sosiaalisen kuntoutumisprosessin käynnistymiselle ja onnistumiselle. Asumista ei siis ehdollisteta esimerkiksi päihteettömyyteen sitoutumiselle eikä asumista sidota palveluihin. Asunto ensin periaatteen mukainen asuminen on hajasijoitettua vuokra-asumista, jossa asiakkaan haluamat ja tarvitsemat palvelut pyritään viemään hänelle kotiin. (Asunto ensin 2012.)

3 ASUNNOTTOMIEN PALVELUT

Suomessa asunnottomien palvelut ovat perinteisesti rakentuneet asuttamismallille, jossa asunnon asiakas osoittaa kyvykkyytensä siirtyä asumistasolta toiselle joko osana kuntoutumisprosessia tai toimimalla muuten yhdessä laadittujen tavoitteiden mukaisesti. Tämä porrasmalliajattelu pohjaa lainsäädäntöön, jossa tavoitteeksi asetetaan itsenäinen asuminen. (Tainio 2009, 22–23.)

Asumisjärjestelmä jakautuu kahteen ryhmään, asuntoloihin ja asumispalveluihin, joita molempia säätelevät eri lait. Asuntolatoimintaa säätelee Laki majoitus- ja ravitsemisliikkeistä (308/2006) ja asumispalveluita säätelee sosiaalihuoltolaki (710/1982). Asuntolatoimintaa valvoo kauppa- ja teollisuusministeriö ja asumispalveluita puolestaan sosiaali- ja terveysministeriö. (Tainio 2009, 22–23.)

Sosiaalihuoltolain mukaisia asumispalveluita järjestetään silloin, kun asumiseen liittyy sosiaalihuollollisen tuen ja hoidon tarve. Sosiaalihuoltolaissa jaetaan asumispalvelut, joiden järjestäminen on kunnan vastuulla, kahteen ryhmään: palvelu- ja tukiasumiseen. Määrittelyistä on eri kunnissa erilaisia sovelluksia ja mitään yhteistä määritelmää ei näille ole, vaan yksiöiden nimikkeet, palveluiden sisältö ja laatu vaihtelevat suuresti. (Tainio 2009, 23.)

Asunnottomuusongelmaa ratkaisemaan on aikojen saatossa kehitetty laaja skaala erilaisia palvelun ja tuen muotoja. Hannele Tainio (2009, 24) on koonnut lukuisista eri lähteistä seuraavat määrittelyt:

- ♣ Asuntola on majoitus- ja ravitsemisliikkeistä annetun lain mukaan toimiva majoitusliike, jonka tarkoituksena on yösjän antaminen etupäässä joukkomajoituksen muodossa. Asuntola-asumisen tulisi olla tilapäistä.
- ♣ Tuettu asuminen on omatoimista suoriutumista tukeva ja kuntoutumista edistävä asumismuoto, jossa henkilö voi asua joko omassa vuokra- tai omistusasunnossa tai tukiasunnossa. Tukiasunnossa asuminen on luonteeltaan tilapäistä ja tavoitteena on siirtyminen itsenäiseen asumiseen. Asiakkaita tuetaan ja ohjataan kotikäynneillä arkitoiminnoissa ja elämänhallinnassa. Asuminen tapahtuu joko itsenäisessä asunnossa tai soluasunnossa ja se on tarkoitettu ensisijassa henkilöille, jotka ovat asuneet pitkään asuntoloissa ja päihdeongelmista vapautuneille henkilöille ja välivaiheeksi henkilöille, jotka ovat ohjattavissa itsenäiseen asumiseen. Tuettu asuminen voi olla myös luonteeltaan pysyvää niille henkilöille, jotka eivät suoriudu asumisesta ilman jatkuvaa tukea.
- ♣ Palveluasuminen on huoltosuhteeseen perustuvaa ympärivuorokautista palvelua niille, jotka eivät ole laitoshoidon tarpeessa, mutta tarvitsevat päivittäistä tukea ja apua. Asiakkaat saavat päivittäistä tai ympärivuorokautista tukea, apua ja palveluita omatoimisen suoriutumisen mahdollistamiseksi. Palveluasuminen voi olla iltaisin tai viikonloppuisin miehittämätöntä ja valvonta voidaan hoitaa esim. turvarannekkein.
- ♣ Tehostettu palveluasuminen on laitoshoidon kevyempi vaihtoehto, joskin rajanveto laitoshoidon on hankalaa. Työntekijöiden määrä on palveluasumista

suurempi, sillä tehostetussa palveluasumisessa edellytetään, että henkilökuntaa on paikalla ympäri vuorokauden. Asiakkaat ovat vaikeasti toimintarahoitteisia ja tarvitsevat jatkuvasti hoivaa ja huolenpitoa samoin kuin laitoshoidossa olevat.

- △ Kuntouttavilla asumispalveluilla tarkoitetaan tuetusta asumisyksiköstä ja niiden tukipalveluista muodostuvaa kokonaisuutta. Tavoitteena on asiakkaan suunnitelmallinen valmentaminen selviytymään avohoidossa mahdollisimman itsenäisesti. Kuntouttava asumispalvelu sisältää arkielämän taitojen ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua, erilaisiin toiminnallisiin ryhmiin osallistumista, tukea päihteettömyyteen ja päihteiden käytön hallintaan. Asumiskeskeisen kuntoutuksen tavoite on siirtyminen omatoimiseen asumiseen. Asumisen lisäksi voidaan järjestää muita kuntouttavia palveluja.
- △ Päihdehuollon asumispalvelut ovat päihdehuollon erityispalveluiden yksi muoto. Aikanaan niin kutsutut ensisuojaajat olivat päihdehuollon asumispalveluiden alin porras, joilla pyrittiin turvaamaan asiakkaalle minimaalinen asumus. Vuodesta 2009 lähtien ensisuojaajat on korvattu Hietaniemen palvelukeskuksen kaltaisilla palvelukeskuksilla.
- △ Huolto- ja hoitokodit ovat osa päihdehuollon tavoitteellista kuntoutusjärjestelmää, joilla voidaan ennaltaehkäistä laitoshoidon tarvetta ja parantaa jatkohoidon onnistumismahdollisuuksia. Huoltokodit voivat myös tarjota pysyvän asumisratkaisun osalle päihdeongelmaisista eläkeläisistä, sillä joidenkin asumistarpeita vastaa paremmin yhteisasuminen kuin yksin asuminen. Hoitokodin tehtävä sen sijaan on yhteiskuntaan integroiminen. (Tainio 2009, 23–25.)

Tainion (2009, 24) esittämien määritelmien mukaan Kritsin Tukiasumispalvelut sijoittuvat siis tuettuun asumispalveluun, jossa on kuntouttavien asumispalveluiden piirteitä. Kuntouttava näkökulma on korostunut asumisvalmennusyksiköissä ja tukiasunnoissa asuminen on puolestaan itsenäisempää. Asumisvalmennusyksiköissä asuminen perustuu maksusitoumukseen ja tukiasunnoissa vuokrasopimukseen.

4 KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖN TUETUT ASUMISPALVELUT

Kriminaalihuollon tukisäätiön (Krits) Tuetut asumispalvelut (Tupa) käsittää kaksi osin erillistä asumispalvelun muotoa. Asumisvalmennusyksiköt koostuvat 26 soluasuntoa ja soluasunnot ovat jaettu yhdeksään asumisvalmennusyksikköön, joissa kussakin on 1-5 soluasuntoa. Asumisvalmennusyksiköt sijaitsevat Helsingissä

Kritsin omistamassa kiinteistössä. Tukiasunnot koostuvat noin 60 hajasijoitetusta Kritsin omistamasta asunnosta Helsingissä, Vantaalla ja Espoossa. Tukiasuntojen hankintaan Kriminaalihuollon tukisäätiö on saanut Raha-automaattiyhdistyksen kautta Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishelmien (Paavo-hanke 1 & 2) avustusta.

Kriminaalihuollon tukisäätiön tuettujen asumispalveluiden keskeiset yhteistyötahot ovat vankiloiden sosiaalityöntekijät ja -ohjaajat, yhdyskuntaseuraamustoimistojen rikosseuraamustyöntekijät sekä kuntien sosiaalitoimen sosiaalityöntekijät ja -ohjaajat. Vankilat, yhdyskuntaseuraamustoimistot ja sosiaalitoimi toimivat asiakkaita Kritsille ohjaavina tahoina. Asumisvalmennusyksiköissä on kaksi täysipäiväistä asumisohjaajaa ja yksi tuntityöntekijä.

Tukiasunnoissa on kolme erilaista palvelurakennetta riippuen asiakkaan kotikunnasta: Espoon kanssa oli vuoden 2012 loppuun asti sopimus, jossa Espoo maksaa yhden Kritsin asumisohjaajan palkan, joka tarjoaa asumisohjausta 8–12 espoolaiselle tukiasuntoasiakkaalle. Jatkossa Espoo ostaa palveluita Helsingin tapaan. Vantaan kanssa on sopimus, jossa Krits tarjoaa tukiasunnon ja asumisohjaus järjestetään Vantaan kaupungin sosiaalitoimen puolesta, paitsi asumisvalmennusyksiköissä, joissa asumisohjauksesta vastaa Kritsin asumisohjaajat palvelumaksua vastaan. Helsinkiläisten asiakkaiden asumisohjaus ja tukiasunto järjestetään Kritsin toimesta ja kaupungin sosiaalitoimen kanssa sovitaan aina tapauskohtaisesti palvelumaksun maksamisesta. Tukiasunnoissa työskentelee kolme täysipäiväistä asumisohjaajaa.

4.1 Kritsin tarkoitus ja päämäärä

Krits (2012) määrittelee toimintansa päämäärän seuraavasti:

”Kriminaalihuollon tukisäätiö on rangaistuksesta vapautuvien selviytymistä ja elämäntilannetta edistävä valtakunnallinen asiantuntija ja palveluntuottaja.”

"Kriminaalihuollon tukisäätiön tarkoituksena on tukea kriminaalihuoltotyötä ja sen kehittämistä sekä vaikuttaa toimintaan, jolla vähennetään uusintarikollisuutta ja sen haittoja."

Krits (2011) toteuttaa tarkoitustaan toimimalla kriminaalihuollon tutkimus-, kehittämis- ja koulutustehtävissä sekä kriminaalipoliittisena vaikuttajana. Lisäksi Krits toimii kohderyhmiensä etujen ajajana, vapaaehtoistyön edistäjänä ja osaltaan tarpeenmukaisten palvelujen turvaajana.

4.2 Tukiasumispalvelujen kohderyhmä

Krits (2012) määrittelee tuettujen asumispalvelujensa kohderyhmäksi vankilasta vapautuvat tai kriminaalihuollon asiakkaina olevat, kuntoutukseen ja päihitteettömyyteen sitoutuneet pääkaupunkiseutulaiset. Uusimmissa Tupan esitteissä puolestaan määritellään kohderyhmäksi rikoksettomuuteen ja päihitteettömyyteen pyrkivät asunnottomina vapautuvat vangit. (Krits 2012.) Nähdäksemme lausemuotojen erilaisuus johtuu siitä, että Tupassa on jatkuvasti prosessoitu asumisohjaustyön tavoitteita ja periaatteita, mikä on osaltaan näkynyt myös siinä, mitä on haluttu viestiä ulos päin.

4.3 Tuettu asuminen ja asumisohjaus Kritsillä

Krits tarjoaa asumisohjausta asumisvalmennusyksikössä ja vuokra-asunnoissaan asuville asiakkaille. Asumisohjauksella tarkoitetaan sosiaalityön ammatillista asumisen tukitoimintaa, neuvontaa ja palveluohjausta, jossa huomioidaan kohderyhmän erityistarpeet ja toimintaympäristö. Asumisohjaus ei itsessään ole kuntoutuspalveluiden tuottamista. Sen sijaan Tupassa tarjotaan asiakkaalle asunto ja olosuhteet, joiden tavoitteena on tukea asiakkaan yksilöllistä kuntoutumisprosessia ja elämönhallintaa. Asumisohjaustyön päätavoitteena on uusintarikollisuuden vähentäminen, asunnottomuuden ehkäisy ja asumisen turvaaminen. Elämönhallinnan ja arjen perustaitojen opettelu lisäksi asumisohjauksessa arvioidaan asiakkaan palveluntarvetta ja tehdään siihen perustuen palveluohjausta. Tuetun asumisen tavoitteet katsotaan saavutetuksi kun asiakkaan elämönhallinnan, taloudenhallinnan ja päihteiden käytön tila ei ole esteenä asumisen onnistumiselle. Tällöin muun muassa vuokranmaksu ja häiriötön asuminen onnistuvat ja asiakas tietää miten hakea tarvittaessa apua. (Jussi Lehto 2013.)

Asumisvalmennuksessa tavoitteena on turvata portaittainen ja yksilöllisesti suunniteltu siirtyminen siviiliin. Asumisohjaajan tuki on alussa tiivistä ja työntekijät ovat sovittujen tapaamisten lisäksi tavattavissa paikan päällä asumisvalmennusyksikön välittömässä läheisyydessä. Alkuvaiheessa työssä painottuu asiakkaaseen tutustuminen ja hänen elämäntilanteeseensa kartoittaminen sekä verkoston suunnittelu ja aktivoiminen. Asiakkaalle tehdään hänen yksilölliseen tilanteeseen perustuva tilannearvio sekä tuetun asumisen suunnitelma. Asiakkaan sosiaalista verkostoa kartoitetaan ja sitä arvioidaan kuntoutumisen näkökulmasta. Asiakkaan verkoston rakentumista ja palveluihin ohjautumista seurataan ja niiden riittävyttä arvioidaan työskentelyn kuluessa. Loppuvaiheen työskentelyssä keskitytään enemmän jatkoasumisen suunnitteluun ja motivoidaan asiakasta yhä itsenäisempään vastuunottoon. Asumisvalmennus on tukiasumista intensiivisempää ja pitää sisällään seuraavia asioita:

- Asumisen taitojen opettelua
 - Asunnon hakemista
 - Asumiseen taitojen oppimista
 - Asunnosta huolehtimista
 - Häiriötöntä asumista
 - Vuokran maksamista
 - Kodin valmistelua
 - Kodin siistinä pitämistä
 - Arkiasiointia
- (Jussi Lehto 2013.)

Tukiasunnoissa asumisen alkuvaiheen tavoitteena on asiakkaan kotiutuminen ja tukeminen itsenäisen asumisen aloittamisessa. Omaan asuntoon siirtyminen on usein merkittävä riskikohta vankilasta vapautuneen kuntoutumiselle, minkä vuoksi asumisohjaajan tuki on aluksi tiiviimpää. Tuetun asumisen suunnitelmaa päivitetään ja työskentelyssä tavoitellaan mielekkään päiväohjelman ja arkirutiinin löytymistä ja/tai ylläpitämistä. Asumisohjaajat seuraavat ja tukevat asiakasta asiakastapaamisin, kotikäynnin ja muun muassa tutustuvat asiakkaan kanssa taloyhtiöön sekä lähiseudun palveluihin. Häiriöihin vuokranmaksussa, asumisessa, päihteidenkäytössä tai muussa kuntoutumiseen liittyvässä asiassa puututaan mahdollisimman nopeasti. Tavoitteena on, että asiakkaan elämäntilanne asumisen suhteen tasaantuu. Asiakas osaa toimia ja asua itsenäisesti sekä käyttää asumisohjaajan tukea sitä tarvitessaan. Tukiasuntovaiheen loppupäässä asiakas alkaa hakea itselleen asuntoa asumisohjaajan tukemana. Jatkoasunnoissa asuminen on mahdollisimman normaalia asumista. Työskentelyn

tavoitteena on tukivaiheen asteittainen päättäminen ja itsenäinen asuminen. Yleensä asumisen tukea tarjotaan jatkoasuntoon noin puolen vuoden ajan, mutta tarvittaessa esimerkiksi kriisitilanteissa tuki on edelleen käytettävissä. (Jussi Lehto 2013.)

5 KUNTOUTTAVA KRIMINAALITYÖ

Kriminaalihuollon tukisäätiön (Krits) perustarkoitus säätiönä on tukea kuntouttavaa kriminaalityötä (Krits 2012). Lisäksi opinnäytetyössämme viitataan toistuvasti kuntouttavaan kriminaalityöhön. Lisäksi viitataan asiakkaiden kuntoutukseen osallistumiseen vankeuden aikana kuten myös heidän ollessaan Kriminaalihuollon tukisäätiön asukkaina. Jatkossa käyttäessämme kuntouttava kriminaalityö termiä viitaaamme Rikosseuraamuslaitoksen kuntouttavaan toimintaan. Termiä kuntoutus käytämme viitatessamme asiakkaidemme vankeuden jälkeiseen kuntoutukseen osallistumista, kuten esimerkiksi A-klinikan kautta tarjolla olevat päihdekuntoutusmuodot.

Kritsin asumisohjaajat ovat käyneet Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen täydennyskoulutuksia pyrkimyksenä ylläpitää ja lisätä työntekijöiden asiantuntemusta rikosseuraamusasiakkaisiin liittyvistä erityispiirteistä. Lisäksi on tärkeää, että asumisohjaajat Kritsillä ymmärtävät, mitä kuntouttava kriminaalityö vankiloissa pitää sisällään ja miten sitä toteutetaan.

Vankiloissa päihdekuntoutus toteutetaan ryhmämuotoisena tai yksilötyönä. Päihdekuntoutusohjelmat ovat viitekehykseltään usein kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan pohjaavia. Osallistuessaan päihdekuntoutukseen vanki asutetaan useimmiten päihdeettömälle osastolle vankilaan. Tällaisissa tapauksissa vankilassa tehdään vielä erillinen sopimus päihdeettömyydestä ja sen valvomisesta. (Karsikas 2005, 24–26; Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Kuntouttavilla toimintaohjelmilla vankilassa tarkoitetaan ryhmämuotoisia ohjelmia, joissa pyritään vaikuttamaan arjessa selviämiseen ja rikollista käyttäytymistä

ylläpitäviin ajatus- ja toimintamalleihin. Ohjelmat ovat teoreettiselta viitekehykseltään pääosin kognitiivis-behavioraalisia. Ohjelmissa pyritään vaikuttamaan rikolliseen käyttäytymiseen. (Karsikas 2005, 27; Rikosseuraamuslaitos 2013.) Kuntouttavaan kriminaalityöhön lukeutuu myös vankilan erityishenkilökunnan - kuten psykologit, pastorit, päihdeohjaajat - tekemä yksilötyö (Rikosseuraamuslaitos 2013).

6 ASIAKASRYHMÄN KUVAUS

Asiakasryhmän kuvaus pohjaa Matti Joukamaan ja työryhmän vuonna 2010 tekemään raporttiin ”Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve”. Luettelomaisuutta välttääksemme ja luettavuuden säilyttämiseksi emme erittele jokaiseen kohtaan liittyviä prosenttiosuuksia, vaan nostamme useimmiten vain kaksi prosentuaalisesti suurimman edustukseen saanutta tekijää. Itse tutkimuksessa elinkautisvangit ovat eroteltu vielä omaksi ryhmäkseen. Tutkimuksemme kannalta emme näe olennaiseksi asiakasryhmää kuvatessamme kuitenkaan ottaa mukaan vankiryhmää, joka on määrällisesti pienempi kuin loput vangeista. Emme myöskään käsittele toista eroteltua ryhmää eli sakkovankeja, koska heitä ei lähtökohtaisesti ole Kriminaalihuollon tukisäätiön asumispalveluiden piirissä. Kohderyhmän esittely noudattelee Matti Joukamaan ja työryhmän tekemän raportin esittämisjärjestystä.

Tilastotiedot voivat antaa kuitenkin Tupan asiakasryhmästä vain suuntaa antavia viitteitä, sillä tilastot käsittelevät koko vankipopulaatiota, jossa on keskenään hyvin erilaisia ihmisiä erilaisissa elämäntilanteissa. Voitaneen olettaa, että Tupan asiakkuuteen ei hakeudu vankipopulaation hyväosaisin ryhmä, vaan se, joka vapautuessaan on vailla asuntoa ja tuetun asumisen tarpeessa.

6.1 Ikä ja sosiaalinen tausta

Suomalainen miesvanki on 34,1 – vuotta vanha, naimaton ja asunut ennen tuomiotaan perheensä kanssa. Hänellä ei ole lapsia. Suomalaisen miesvangin vanhemmat ovat

eronneet hänen lapsuudessaan ja hän on lapsuutensa asunut joko molempien tai ainakin toisen vanhempansa kanssa. Suomalainen miesvanki on kokenut henkistä väkivaltaa kumppaninsa toimesta ja fyysistä väkivaltaa lapsena. Suomalainen naisvanki on 34,6 – vuotta vanha, avioliitossa ja asunut ennen tuomiotaan perheensä kanssa. Suomalaisen naisvangin lapsuudenolot ovat samanlaiset kuin miesvangilla.. Suomalainen naisvanki on joutunut parisuhteessa niin henkisen kuin fyysisen väkivallan kohteeksi. (Joukamaa & työryhmä 2010, 19, 25–27.)

6.2 Työllisyys ja koulutus

Miesvangeista 63,5 % on suorittanut peruskoulutuksenaan keskikoulun tai peruskoulun. Osan oppikoulusta tai peruskoulusta on suorittanut 15,3 %. Naisvangeista 51,5 % on suorittanut keskikoulun tai peruskoulun ja 20,8 % osan oppikoulusta tai peruskoulusta. Peruskoulutuksen jälkeen suoritetuista opinnoista miesvangeista 35,5 % ei ole mitään jatko-opintoja ja 23,8 % on työpaikalla saatu tai kurssimuotoinen koulutus. Naisvangeista 54,5 % ei ole jatkanut opintojaan peruskoulun jälkeen ja 19,8 %:lla on koulumaista opiskelua korkeintaan kaksi vuotta. (Joukamaa & työryhmä 2010, 28.) Tutkimus ei erikseen avaa mitä tässä yhteydessä tarkoitetaan koulumaisella opiskelulla.

62,9 % prosenttia miesvangeista on ollut työttömänä ennen tuomion alkamista ja 22,5 % on ollut ansiotyössä. Naisvangeista 78,2 % on ollut työttömänä vankeustuomion alkaessa ja toiseksi suurin edustus 10,9 %:lla on naisvangeista sairauden vuoksi poissa työstä olijoilla. Miesvankien työsuhteet ovat olleet 41,1 %:lle lyhyitä ja katkeilevia työsuhteita. Pitkässä ja kiinteässä työsuhteessa on ainakin joskus ollut 29,6 % miesvangeista. Naisvangeista suurin edustus on 38,6 % naisvangeilla, joilla on ainakin joskus ollut kiinteä, pitkä työsuhde. Toiseksi suurin joukko naisvangeissa on 35,6 %, joilla taasen on ollut lyhyitä ja katkeilevia työsuhteita. (Joukamaa & työryhmä 2010, 29.)

6.3 Terveydentila

Vangeilla ryhmänä sairaalapalvelujen käyttö vaikuttaa olevan suurempaa kuin muulla väestöllä. Reseptilääkkeiden käytön osalta vangeilla vaikuttaa lääkkeiden käyttö olevan vähäisempää kuin muulla väestöllä. Mielenterveyspalvelujen käyttö on tällä ryhmällä suurempaa kuin muulla aikuisväestöllä. Tapaturmien esiintyvyys arvioidaan tässä joukossa suuremmaksi kuin muussa väestössä. (Joukamaa & työryhmä 2010, 64–65, 68, 71.)

Vankien psyykkistä terveyttä tarkasteltaessa on huomattavaa, että yhdeksällä kymmenestä tutkitusta vangista oli pitkäkestoinen mielenterveyden häiriö. Tutkimuksessa huomioitiin myös tutkimushetkellä diagnosoitavat mielenterveyden häiriöt. Tutkimuksen aikana diagnoosin sai kolme neljäsosaa. Mielenterveyden häiriöiden kokonaisesiintyvyys on huomattavan suuri muuhun väestöön verrattuna. Yleisimpänä häiriönä ovat erilaiset päihderiippuvuudet ja toisena ryhmänä ovat persoonallisuushäiriöt. Päihteidenkäytön esiintyvyys on vangeilla huomattavasti suurempaa kuin muulla väestöllä. (Joukamaa & työryhmä 2010, 72–73.)

7 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tutkimus oli luonteeltaan toimintatutkimus ja se toteutettiin Kriminaalihuollon tukisäätiön (Krits) Tukiasumispalvelujen (Tupa) työryhmässä. Tutkimuksen tarkoituksena oli työpajatyöskentelyn kautta luoda yhdessä työyhteisönä Tupaan asumisohjauksen periaatteet asiakkaiden rikollisen käyttäytymisen ja päihteiden käytön osalta. Tutkijat toimivat tutkimuksessa työyhteisön mukana tasavertaisina osallistujina. Tutkimuksen toiminnallinen osuus koostui neljästä erikseen teemoitetusta työpajasta, joissa käydyt ryhmäkeskustelut videoitiin. Ryhmäkeskustelut nojasivat demokraattisen dialogin periaatteisiin.

Määrittelimme tutkimuskysymykset keväällä 2012 yhteistyössä asumispalvelupäällikkö Jussi Lehdon sekä opinnäytetyöryhmämme ja ohjaavien opettajien kanssa. Tutkimuksessa on neljä tutkimuskysymystä:

1. Miten Tupan asumisohjauksen periaatteissa tulisi suhtautua asumisen turvaamisen näkökulmaan?
2. Miten Tupan asumisohjauksen periaatteissa tulisi suhtautua asiakkaan päihteiden käyttöön?
3. Miten Tupan asumisohjauksen periaatteissa tulisi suhtautua asiakkaan rikolliseen käyttäytymiseen?
4. Miten Tupan asumisohjauksen periaatteiden pohtiminen yhdessä on vaikuttanut työntekijöiden käsitykseen periaatteiden selkeydestä?

8 TOIMINTATUTKIMUS

Toimintatutkimus on Kurt Lewinin kenttäteorian ja ryhmädynamiikan pohjalta kehittynyt suuntaus, jonka tavoitteena on sosiaalisen todellisuuden muuttaminen osana tutkimustyötä ja tämän muutoksen tutkiminen. Toimintatutkimuksen tavoitteena on kehittää käytännön toimintaa sitä samalla systemaattisesti seuraten ja näin parantaa sosiaalisia käytäntöjä sekä etsiä ratkaisuja käytännön ongelmiin. Toimintatutkimusta tehdään yhteistyössä siihen liittyvien ihmisten kanssa. Toimintatutkimus on prosessina osallistava ja luonteeltaan demokraattinen. Siinä pyritään yhdistämään toiminta, reflektio, teoria ja käytäntö keskenään yhteistyössä muiden kanssa. Toimintatutkimuksen ytimessä on kokemusmaailmat, joiden kautta yhteistyössä käsitellään merkityksellisiä ongelmia. Näihin ongelmiin pyritään niiden tutkimisen lisäksi etsimään ratkaisuja demokraattisena kaikkia osallistavana prosessina, jonka vaikutukset ulottuisivat myös rakenteisiin ja luodut käytännöt sekä vaikutukset jäisivät elämään. Toimintatutkimus kurottaa perinteisen tutkimuksen ja soveltamisen rajan yli kutsuen työntekijät ottamaan osaa tutkimukseen lähestulkoon tutkijan roolissa. (Bradbury & Reason 2003, 156–157; Toikko & Rantanen 2009, 29–31.)

Toimintatutkimus edellyttää kaikilta osallistujilta yhteisiä intressejä, sillä kutsutaan luomaan käytäntöjä, jotka ovat tutkimukseen osallistuvien pyrkimyksien suuntaisia ja heitä hyödyttäviä (Bradbury & Reason 2003, 157). Osallistava toimintatutkimus on toimiva tutkimusmuoto niissä tilanteissa, joissa halutaan tehdä harkitusti muutoksia, ja reflektoida kriittisesti näitä muutoksia. Osallistava toimintatutkimus tarjoaa väylän, jossa voidaan realistisesti pohtia miten nykytilanteeseen on päädytty ja mihin halutaan pyrkiä, sekä minkälaisia seurauksia mahdollisilla muutoksilla on näistä lähtökohdista käsin. (Denzin & Lincoln 2003, 346.)

Tutkimuksemme voidaan määritellä tarkemmin osallistavaksi toimintatutkimukseksi, jonka tavoitteena oli luoda työpajoissa demokraattista dialogia hyödyntäen sellainen sosiaalisen todellisuuden tila, jossa koko Tupan työryhmä yhdessä laatisi asumisohjauksen periaatteet kuntouttavan kriminaalihuoltotyön ja asumisen turvaamisen osalta. Tutkimuksellinen osuus keskittyy tutkimaan sitä, miten työryhmä päätyi lopputulokseen ja miten prosessi on vaikuttanut työryhmän käsityksiin työhön kohdistuneista tavoitteista ja odotuksista.

8.1 Kehittämistä vai toimintatutkimusta

Käytännössä laadun kehittämistyö noudattaa usein toimintatutkimuksen strategiaa, jossa prosessin vaiheet seuraavat toisiaan, ideaalitalanteessa organisaation muuta toiminnanohjausta noudattavissa sykleissä (Kuokkanen, Manninen & Hyväri 2009, 166). Vaikka tutkijan motivaatio nousee käytännön kehittämishaasteista, toimintatutkimus on ensisijaisesti tutkimusta, jossa tutkija asettaa tutkimustehtävän, valitsee menetelmät ja määrittelee asemansa suhteessa tutkimuksen kohteeseen. Toimintatutkimuksessa tarpeellisten tutkimusmenetelmien valitsemista ohjaa se, millä tavoin valitut menetelmät mahdollistavat pääsemään käytäntöä ja muuten hyödyttäviin tuloksiin. (Bradbury & Reason 2003; 157, Kuokkanen, Manninen & Hyväri 2009, 161).

Tutkimuksen toiminnallinen osuus oli osa laajempaa Tupan kehittämistyötä eikä tutkimuksen, toiminnan ja kehittämistyön erottaminen toisistaan ollut yksinkertaista. Katsomme, että työpajat olivat toiminnallinen osuus tutkimuksessa ja itsessään myös osa Tupan kehittämistyötä.

8.2 Asemamme tutkijana ja osallistujana suhteessa tutkimuskohteeseen

Tutkijan osallisuus toiminta tutkimuksessa voi vaihdella ulkopuolisesta asiantuntijasta tasavertaiseen toimijaan. Toimintatutkimus voidaan nähdä selkeärajaisena organisaation sisäisten toimintatapojen kehittämisenä, mutta myös laajempaan koko yhteisöä koskevana demokratiaprojektina. Toimintatutkimusta voidaan väittää tärkeimmäksi tutkimuksen ja kehittämisen risteyspaikaksi. Viime kädessä kysymys on siitä ohjaako tutkimus kehittämistä vai päinvastoin. (Toikko & Rantanen 2009, 29–31.)

Määritimme oman asemamme tutkimuksessamme tasavertaisiksi toimijoiksi, joilla oli työpajoissa ikään kuin konsultin rooli alkuinfon aikana, jolloin työyhteisölle esiteltiin kunkin työpajan teeman taustalla vaikuttavia yhteiskunnallisia tekijöitä ja teoreettisia viitekehyksiä. Demokraattisessa dialogissa roolimme oli tasavertainen osallistuja, joskin pyrimme osaltamme tarvittaessa palauttamaan keskustelua ennalta sovitun teeman äärelle. Dialogitilanne oli kuitenkin samalla ryhmäkeskustelu ja tavallaan ryhmähaastattelu. Haastattelutilanne on vuorovaikutustilanne, jossa vaikuttaa samat ilmiöt kuin arkisemmassakin vuorovaikutuksessa. Niinpä myöskään haastattelija ei ole immuuni vuorovaikutuksen ilmiöille tilanteessa. Haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutussuhde on myös keskiössä luotaessa heidän välilleen luottamusta. Luottamus on välttämätöntä, koska se on suoraan yhteydessä haastattelun tuloksen laatuun. (Eskola & Suoranta 2008, 91, 93)

8.3 Tutkimuksellinen lähestymistapa tutkimuskohteeseen

Tutkimuksen lähestymistavan tutkittavaan kohteeseen ollessa luonteeltaan refleksiivinen, tulee tutkimuksen olla luonteeltaan dialektinen. (Denzin & Lincoln 2003, 354). Ensinnäkin määrittelimme tutkimuksen kohteeksi Tupan toimintatavan, joka määrittyi paitsi Tupan asumisohjauksen periaatteiden myös työryhmän jäsenten ja näiden välisten suhteiden kautta. Tupan työntekijöiden työtä määrittävät työlle asetetut periaatteet, työtehtävät ja työnkuvat. Kukin työryhmän jäsen on oman elämänsä ja historiansa tuote ja siten kukin käsittää periaatteet, työtehtävät ja työnkuvat yksilöllisesti. Tarkoituksena ei ole tutkia yksittäisten työntekijöiden suoriutumista yksittäisissä työtehtävissä, vaan saada aikaan muutos Tupan työryhmän sosiaalisessa

todellisuudessa ja tutkia tätä muutosta. Tämä näkökulma jokaisesta työntekijästä yksilöllisenä tiedontuottajana, joiden kokemukset ja toimintatavat ovat osana sitä tapaa millä kukin tuottaa tietoa on yhtenäinen refleksiivisyydelle määriteltyjen ominaisuuksien kanssa (Raunio 2009, 158).

Tällä lähestymistavalla myös tutkimusmetodien tuli olla refleksiivisiä, eli menetelmiä, jotka tuottaisivat yhteistyötä ja keskustelua ja sitä kautta sitoisivat työryhmän jäseniä yhteiseen prosessiin (Denzin & Lincoln 2003, 355). Prosessissa pyrittiin muuttamaan Tupan toimintatapoja. Tästä syystä valitsimme, että tutkimuksen pääasiallinen aineisto kerättäisiin demokraattisen dialogin periaatteita hyödyntäen työpajoissa videotaltioituista ryhmäkeskusteluista. Jokaisella työpajalla oli oma teemansa ja keskusteluilla tavoitteensa. Tutkimuksessa selvitettiin, minkälaisen argumentaation kautta työryhmä päätyi ratkaisuihinsa.

8.4 Reflektion spiraali ja toimintatutkimuksen avainpiirteet

Osallistavan toimintatutkimuksen keskeinen osa on koko prosessin ajan jatkuva reflektion spiraali, jossa toistuvasti suunnitellaan toimintaa, jota sitten toteutetaan ja havainnoidaan. Toiminnan jälkeen reflektoidaan toimintaa ja havaintoja, jotta voidaan jälleen suunnitella toimintaa, jota sitten toteutetaan ja havainnoidaan (Denzin & Lincoln 2003, 381–382).

Tutkimuksessamme olimme yhdessä mentorimme kanssa luonnostelleet tutkimussuunnitelman ja tutkimusongelmat ja määritelleet työpajojen teemat. Jokaisen työpajan jälkeen teimme käydystä keskustelusta yhteenvedon, jonka raportoimme työyhteisölle ja jota käsiteltiin seuraavan työpajan aluksi. Lisäksi muokkasimme tutkimussuunnitelmaamme, mikäli totesimme sen joltain osin toimimattomaksi.

Reflektion spiraalin lisäksi osallistavalla toimintatutkimuksella on seitsemän avainpiirrettä, jotka tutkimuksessa tulee huomioida. 1. Osallistavan toiminnan tulee olla sosiaalinen prosessi, jossa harkitusti tutkitaan yksilön ja sosiaalisen tilan välistä suhdetta. On siis tärkeää tunnustaa, että yksilöllistäminen ei ole mahdollista ilman sosiaalistamista eikä sosiaalistaminen ole mahdollista ilman yksilöllistämistä. 2.

Osallistavan toiminnan tulee olla osallistavaa, eli toiminnan tulee sitoa ihmisiä keskustelemaan ja tutkimaan omaa ymmärtämystään ja tietotaitoaan. (Denzin & Lincoln 2003, 384–386.)

3. Osallistavan toimintatutkimuksen tulee olla käytännöllistä ja yhteistyöhön pohjautuvaa. Toiminnan tulee sitoa ihmisiä tutkimaan sosiaalista toimintatapaa, joka yhdistää heidät muihin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. 4. Osallistavan toimintatutkimuksen tulee olla luonteeltaan vapauttavaa, emansipaatioon pyrkivää. Tavoitteena on auttaa ihmisiä toipumaan ja pääsemään irti irrationaalisista, tuottamattomista, epäoikeutetuista ja epätydyttävistä sosiaalisista rajoituksista sosiaalisissa rakenteissa, jotka rajoittavat heidän itsemääräämisoikeuttaan ja mahdollisuuksiaan kehittyä. (Denzin & Lincoln 2003, 384–386.)

5. Osallistava toimintatutkimus on kriittistä. Tavoitteena on auttaa ihmisiä toipumaan ja pääsemään irti niistä rajoittavista tekijöistä, jotka ovat juurtuneet heidän sosiaaliseen mediaan. Nämä tekijät hankaloittavat tarpeettomalla tavalla heidän tapojaan työnteon, toisiin suhtautumisen tai oman maailman hahmottamisen suhteen. 6. Osallistavan toimintatutkimuksen tulee olla rekursiivista tai refleksiivistä ja dialektiivista, eli toiminnan tulee keskittyä itseensä. Toisin sanoen, työryhmä keskittyy työryhmään. Tavoitteena on auttaa ihmisiä tutkimaan todellisuutta muuttaakseen sitä ja toisaalta muuttaa todellisuutta tutkiakseen sitä. 7. Osallistava toimintatutkimus pyrkii muuttamaan sekä teoriaa että käytäntöä liittyen toimintaan. Tavoitteena ei siis ole luoda tietoa, joka on irrallinen käytännöstä eikä toisaalta käytäntöä, joka on vailla teoreettista pohjaa. (Denzin & Lincoln 2003, 384–386.)

9 TUTKIMUSAINIESTON KERÄÄMINEN

Tutkimus toteutettiin Kriminaalihuollon tukisäätiön (Krits) Tukiasumispalvelujen (Tupa) työryhmässä, joka käsitti kaksi asumisvalmennusyksikköjen asumisohjaajaa, tuntityöntekijä, kolme tukiasuntojen asumisohjaajaa, asumispalvelukoordinaattori, asumispalvelupäällikkö ja toiminnanjohtaja. Lisäksi työpajoihin pyydettiin mukaan

Kritsin vertaistukipiste Rediksen vastaava ohjaaja. Toiminnanjohtaja ja vastaava ohjaaja eivät arkityössä ole Tupan työryhmässä ja toiminnassa mukana.

Kokoamalla heidät mukaan tätä kehittämistä varten olevaan työryhmään halusimme samalla mahdollistaa foorumin, missä kaikki tämä osaaminen, tieto ja näkemykset voisi kohdata. Tämä foorumi auttaisi yhteisten toimintaa ohjaavien näkemysten luomista ja samalla mahdollistui työpaikkamme muodollisten rakenteiden ohittaminen. Yhteisen tätä tarkoitusta luodun foorumin avulla lisätään kommunikatiivisuutta, joka on keino ylittää organisaatioissa hierarkkisia raja-aitoja (Alasoini 2011, 57).

Alusta alkaen tiedostettiin, että kaikki eivät aina pääse osallistumaan työpajoihin, sillä sairaslomia ja muita esteitä saattoi tulla. Lisäksi työryhmässä tapahtui yllättäviä muutoksia. Työpajatyöskentelyn alkaessa Jari-Pekka Hietsilta teki vielä tutkimusta yksin, sillä Jukka Hämäläinen ei vielä ollut Kritsillä töissä. Heti alkuun ilmeni, että asumispalvelukoordinaattori olisi jäämässä äitiyslomalle eikä pääsisi osallistumaan kuin yhteen työpajaan. Tuolloin sovittiin, että hän ei osallistu työskentelyyn. Hänen sijaisekseen tullut asumispalvelukoordinaattori puolestaan osallistui kahteen viimeiseen työpajaan. Hieman ensimmäisen työpajan jälkeen toinen asumisvalmennusyksiköiden asumisohjaajista irtisanoutui. Kesän 2012 aikana asumisvalmennukseen palkattiin Jukka Hämäläinen, josta tuli samalla Jari-Pekka Hietsillan tutkimuskumppani.

Tutkimusaineisto kerättiin videoiduista työpajoista ja niissä käydyistä demokraattisen dialogin puheenvuoroista, jotka litteroitiin tekstimuotoon. Aineistoa kertyi rivivälillä 1 kirjoitettaessa 98 liuskaa, kun riviväli oli 1,5 ja marginaaleja suurennettiin, litteroitua aineistoa kertyi 154 sivua. Tutkimuksessa demokraattinen dialogi toimi tavallaan ryhmähaastattelun muodossa, joskaan ryhmällä ei ollut varsinaista haastattelijaa, ainoastaan ennalta määritelty keskustelun aihepiiri ja tavoite, joita osallistuvina toimintatutkijoina pyrimme pitämään keskustelussa yllä.

Lisäksi keräsimme työryhmältä kaksi kertaa vastaukset identtiseen mielipidekyselylomakkeeseen (LIITE1). Kyselylomakkeella mitattiin työyhteisön vastauksien keskiarvoja ja arvioitiin muuttujia ennen ja jälkeen työpajatoiminnan.

Tutkimuksen ajan molemmat tutkijoista pitivät havainnoistaan ja kokemuksistaan työpäiväkirjaa, jota hyödynsimme tarvittaessa tutkimuksen raportoinnissa. Koska toinen tutkijoista tuli projektiin mukaan myöhemmin, sovimme pitävämme molemmat omia työpäiväkirjojamme emmekä näyttäneet niiden sisältöä toisillemme ennen kuin aloitimme haastattelujen analysoinnin. Näin pyrimme vähentämään toistemme vaikutusta havainnointiimme.

Dialogissa pyrimme jäsentämään omia näkemyksiämme kulloisestakin temasta. Jotta dialogia voitiin soveltaa myös ryhmämuotoisena haastatteluna, jossa olisi mahdollista ryhmän yhteisen käsitteiden määrittelyä tutkimisen ja tutkijat voisivat osallistua tähän yhteiseen määrittelyyn, päädyimme ratkaisuun, jossa pyrimme olemaan mahdollisimman tietämättömiä tutkijoiden kesken kummankin omista kokemuksista ja määrittelyistä ennen, aikana ja jälkeen kulloisenkin teeman. (vrt. Eskola & Suoranta 2008, 94–96; Hirsjärvi & Hurme 2008, 61.) Aineiston analyysiin asti kumpikin tutkijoista teki päiväkirjaa vain itselleen. Emme siis halunneet määritellä tutkijoina yhdessä etukäteen mitään, vaan olla tasavertaisena osana demokraattista dialogia.

9.1 Ryhmämuotoinen keskustelu aineistonkeruuvälineenä

Emme käytä tutkimuksessamme varsinaisesti ryhmähaastattelua, vaan kysymys on työpajoissa käydyistä työryhmän välisistä keskusteluista, jotka ovat ennalta sovitusti pyrkineet keskittymään tietyn teeman ympärille. Tietyllä tapaa työpajojen keskusteluita voi siis katsoa löyhinä ryhmämuotoisina haastatteluina.

Ryhmähaastattelulla tarkoitetaan tilannetta, jossa yksi tai useampi haastattelija pyrkii ryhmäkeskustelun kautta saamaan vastauksia haluamastaan aiheesta tai teemoista. Yleensä ryhmähaastattelua käytetään joko yksilöhaastattelun sijaan tai lisänä. Ryhmähaastattelun etuna pidetään tehokkuutta ja kerätyn tiedon suurta määrää, mikä johtuu siitä, että ryhmäläiset voivat rohkaista ja tukea toisiaan ja esimerkiksi muistella asioita yhdessä. Ryhmähaastattelun heikkoutena voidaan pitää sitä, että ryhmässä kaikki jäsenet eivät välttämättä puhu kaikista asioista, joista puhuisivat yksin. Asian voi nähdä myös niin, että ryhmässä haastateltavat kontrolloivat toisiaan ja esimerkiksi epätosien asioiden esittäminen ryhmässä saattaa olla hankalampaa kuin yksin. Erityisen hyvin

ryhmähaastattelu toimii osana toimintatutkimusta ja tilanteista, joissa tavoitellaan ymmärtämistä ja uusien asioiden oivaltamista. (Eskola & Suoranta 1998, 95–98.)

Haastattelun vuorovaikutuksessa on myös huomioitava, että saadut vastaukset ovat haastattelijan ja haastateltavan yhteistyöstä kumpuavia. Vaikka haastattelulla tavoitellaankin haastateltavan käsityksiä ja merkityksenantoja on haastattelu se tilanne, jossa näitä annetaan ja haastatteliija vaikuttaa osaltaan niiden suuntaan vaikuttaessaan haastattelun suuntaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 49.) Haastattelu on aina vuorovaikutustilanne. Olipa haastattelun muoto mikä tahansa, on tilanteessa aina läsnä vuorovaikutus. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 29)

Ryhmähaastattelu ei ole strukturoitu, vaan sen on tarkoitus olla tiettyjen ennalta rajattujen teemojen ympärillä tapahtuvaa ryhmäkeskustelua. Haastattelussa teemoittamisella tavoitellaan tiettyjen ennalta määrättyjen teemojen läpikäymistä haastattelussa. Teemojen järjestystä ei kuitenkaan ole ennakolta määritelty. (Eskola & Suoranta 2008, 86; Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.) Haastatteliija pyrkii saamaan teemat sopiviin kohtiin haastattelussa seuraten esimerkiksi narratiivin polveilua. Teemahaastattelu soveltuu ihmisten tulkintojen ja merkitystenantojen tutkimiseen. Haastattelun vastauksien tulee olla sellaisia, että ne antavat tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Joustavuudestaan huolimatta teemahaastattelu ei kuitenkaan voi muuttua miten tahansa polveilevaksi keskusteluksi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77.) Haastattelijan tulee huolehtia lähinnä siitä, että keskustelu keskittyy asianmukaiseen aihepiiriin ja että kaikki saavat puhua mahdollisimman tasavertaisesti. (Eskola & Suoranta 1998, 98–99.)

Ryhmämuotoinen haastattelu mahdollistaa ryhmän yhteisen käsitteiden määrittelemisen tutkimisen sekä toimii oivana väylänä tutkia vaikkapa joukkoa joilla kaikilla on yhdistävä kokemus ja kuinka he sitä vuorovaikutuksessa keskenään määrittäisivät. Ryhmähaastattelua voi käyttää myös tukemaan yksilöhaastatteluja ja myös toisinpäin. (Eskola & Suoranta 2008, 94–96; Hirsjärvi & Hurme 2008, 61.) Siinä missä yksilöhaastattelussa vuorovaikutus on haastattelijan ja haastateltavan välistä vuorovaikutusta pyritään ryhmähaastattelussa vuorovaikutus saamaan tapahtumaan ryhmäläisten välillä. (Eskola & Suoranta 2008, 85; Valtonen 2005, 224.)

9.2 Demokraattinen dialogi ryhmämuotoisen keskustelun viitekehyksenä

Tutkimuksemme tavoitteena oli muuttaa Tupan työyhteisön sosiaalista todellisuutta luomalla työpajatoiminnan kautta, demokraattisen dialogin periaatteita hyödyntäen, asumisohjauksen periaatteet asumisen turvaamisen ja kuntouttavan kriminaalihuoltotyön näkökulmien osalta.

Kunkin työpajan jälkeen perehdyimme videomateriaaliin ja nostimme sieltä esille keskeisiä asioita ja linjauksia, jotka raportoimme työyhteisölle pohdittaviksi ennen seuraavia työpajoja, joiden aluksi kävimme keskustelun raportistamme ja oikaisimme mahdolliset väärinkäsitykset.

Toimintatutkimuksen työpajojen keskeiseksi työkaluksi valitsimme demokraattisen dialogin, jonka koimme olevan hyvä menetelmä luoda toimiva sosiaalisen todellisuuden tila, jossa työryhmä pystyisi tasavertaisina yksilöinä ja yhteisönä luoda sellaiset periaatteet asumisohjaukseen, jotka kaikki voisivat hyväksyä ja joihin kaikki voisivat sitoutua.

Maarit Lahtonen (1999, 206) on kirjoittanut demokraattisesta dialogista, eli tasavertaisesta keskustelusta, joka on muokattu Jürgen Habermasin kommunikaatioteoriasta, jossa on määritelty puhetilanteen yleispätevät ehdot: totuus, autenttisuus, oikeudenmukaisuus ja ymmärrettävyys. Kun ehdot pystytään täyttämään tyydyttävästi, voidaan keskustelun kautta tuottaa väitteiden ja vastaväitteiden avulla yhdessä diskursiivisesti ”totuus”.

Tasavertaisen keskustelun lähtökohta on ajatus siitä, että kieli ja toiminta ovat sidoksissa toisiinsa. Toiminnan kautta luodaan kieltä, ja kieli vuorostaan vaikuttaa toimintaan. Tasavertainen keskustelu on keino luoda tuotanto-organisaatiosta erillinen kehittämisorganisaatio, tämä kuitenkin edellyttää sitä, että keskustelu on vastavuoroista, ja että kaikilla asianosaisilla on mahdollisuus, jopa velvollisuus osallistua keskusteluun. Tarkoituksena on nostaa esille erilaisia näkökulmia ja katsantokantoja, mutta ei valita parasta tai muotoilla väkisin kompromisseja. Tärkeintä on, että kaikki tulevat kuulluksi ja ymmärretyksi. Perimmäisenä tavoitteena on kuitenkin tuottaa sopimuksia siitä, mitä asioille käytännössä tehdään. (Lahtonen 1999, 206.)

Demokraattisen dialogi poikkeaa normaalista keskustelusta siinä määrin, että sillä omat periaatteensa, sääntönsä, joita osallistujat pyrkivät parhaan kykynsä mukaan noudattamaan. Demokraattinen dialogi on yleisin toimintatutkimuksessa käytettävistä tavoista yhdessä kerätä ja reflektoida tietoa sekä tutkijoille työskennellä (Bradbury & Reason 2003, 158). Lahtonen (1999, 206) on esitellyt Gustavsenin vuonna 1992 esittelemän Demokraattisen dialogin säännöt seuraavasti:

- Dialogi on ajatusten vaihtoa osanottajien välillä
- Kaikkien asianosaisten on saatava osallistua keskusteluun
- Mahdollisuus osallistua ei kuitenkaan riitä, vaan kaikkien tulee olla aktiivisia
- Jokaisen osanottajan velvollisuus on esittää oma näkökulma ja auttaa myös muita esittämään oma näkökulmansa
- Kaikki osallistujat ovat tasa-arvoisia
- Työkokemus on kaikkien osallistujien osallistumisen perusta
- Jokaisen osanottajan kokemuksista ainakin joitakin tulee pitää oikeutettuina
- On välttämätöntä, että kaikki ymmärtävät, mistä on puhe
- Kaikki keskusteltavaan asiaan liittyvät väitteet ovat oikeutettuja
- Mielipiteet esitetään suullisesti, kukaan ei voi osallistua ainoastaan paperilla
- Jokaisen osanottajan on hyväksyttävä, että muilla osanottajilla saattaa olla parempia perusteluja kuin hänellä itsellään on
- Jokaisen osanottajan työrooli, auktoriteetti tms. voidaan ottaa keskustelun kohteeksi
- Osanottajien on siedettävä erilaisten mielipiteiden esiintymistä
- Dialogin tulee tuottaa jatkuvasti sopimuksia, jotka voivat johtaa käytännön toimenpiteisiin

9.3 Osallistava havainnointi aineistonkeruuvälineenä

Pidimme tutkimuksen ajan kukin tahollamme päiväkirjoja. Tutkimuspäiväkirjojen tarkoituksena oli auttaa myöhemmin tutkimusprosessin raportoinnissa. Lisäksi kirjasimme tutkimuspäiväkirjoihin tutkimuksen toiminnalliseen osuuteen liittyneitä havaintoja sekä videomateriaalia litteroidessamme mielestämme oleellisia seikkoja ryhmäkeskusteluista. Martti Grönforsin (1982, 130–134) mukaan toimintatutkimuksessa työpäiväkirja on olennainen väline tutkijan omien ajatusten jäsentämiseen ja muistiinpanojen tekemistä voidaan pitää esianalyysinä. Tutkija kirjaa järjestelmällisesti ylös havaintojaan ja muistiinpanojaan.

Osallistuvalla havainnoinnilla tarkoitetaan aineistonhankinta prosessia, jossa tutkija ennalta sovitun ajan ja tutkimuskohteen ehdoilla osallistuu tutkimuskohteen toimintaan.

Havainnointi tapahtuu etukäteen laaditun suunnitelman ja näkökulman avulla. Osallistuva havainnointi edellyttää, että tutkija pääsee jollakin tavalla sisään tutkimuskohteen yhteisöön ja arkeen, ja saa tätä kautta ymmärrystä tutkimuskohteestaan. (Vilka 2006, 44–45.)

Omalla kohdallamme roolimme tutkimuskohteessa oli selkeä työmme puolesta, mutta roolimme selkeyttäminen tutkijoina vaati erityistä panostusta. Vaikeinta rajanveto oli siinä, että mikä oli osallistumista ja mikä havainnointia. Päätimmekin pitää työpäiväkirjaa koko prosessin ajan, mutta työpajojen aikana emme edes yrittäneet tehdä muistiinpanoja, vaan suoritimme havainnointia jälkikäteen videomateriaalia käsitellessämme.

Osallistuva havainnointi on luonnollisesti varsin subjektiivinen aineistonhankintatapa, jossa eettiset kysymykset korostuvat. Tutkijan on kiinnitettävä erityistä huomiota tekojensa seurauksiin. Periaatteena on, että havainnointia ei saa tehdä ilman havainnoitavien suostumusta, mutta havainnointi ei silti saisi häiritä tutkittavaa toimintaa. (Eskola & Suoranta 1998, 101–104.)

Koska kyseessä on toimintatutkimus ei roolimme osallistujana ja havainnoivina tutkijoina mahtunut täysin osallistuvan havainnoinnin käsitteen alle. Kyseessä oli tarkemmin määriteltynä osallistava havainnointi, sillä tutkimusprosessin tavoitteena oli tutkimuskohteen ymmärtämisen lisäksi sen muuttaminen. Aina ei kuitenkaan voida tehdä eroa osallistavan ja osallistuvan havainnoinnin välillä. Molempiin sisältyy myös tutkijan osallistuminen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 82.) Voikin sanoa, että osallistava havainnointi oli pikemminkin tutkimusasetelma kuin varsinainen tutkimusmenetelmä.

Osallistavassa havainnoinnissa painotetaan ihmisten kokemuksen kautta syntyvää tietoa. Se on yhteistyöprosessi tutkijoiden ja osallistujien kesken, jolla tavoitellaan toimintaa. Toimintatutkimuksessa osallistavalla havainnoinnilla tähdätään muutokseen. Keskeinen periaate osallistavassa havainnoinnissa on se, että asioiden eri puolet tulevat esille ryhmässä käytävän keskustelun kautta. Tutkijan rooli määrittäyty ideoiden kokoajaksi ja koordinaattoriksi. Osallistavassa havainnoinnissa olennaista on se, että tutkimukseen osallistuvat oppivat. Tutkija kokoamalla ideoita mahdollistaa osallistujille oppimisen. Oppiminen vie osallistujia kohti toimintaa ja sen ylläpitämiseen.

Osallistavassa havainnoinnissa pyritään osallistujien suhteen siihen, että tutkimusprosessin aikana alkanut toiminta jatkuisi myös tutkimusprosessin jälkeen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 82–83.)

Osallistavan havainnoinnin lähtökohtana on läheinen yhteistyö tutkittavan kohteen kanssa ja peruseriaatteena, että tutkija ja tutkittavat yhdessä ohjaavat, korjaavat niin päätöksiään kuin toimintaansa. Tutkija koordinoi yhdessä ryhmässä tehtävää ideointia. Myös työskentelyn kautta saavutetut tulokset käsitellään ja arvioidaan yhdessä tutkittavien kanssa. Ideaalina pidetään tilannetta, jossa toiminta ja toiminnan tutkiminen sulautuvat yhteen rajatussa tutkimuskohteessa. Tavoitteena ei ole ratkaista yksilön ongelmia vaan niitä ongelmia, jotka koko työryhmä kokee toimintaan liittyviksi ongelmiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 83; Vilka 2006, 46–47.)

Oma roolimme oli tutkimusprosessissa mielenkiintoinen ja osin vaikeasti hahmotettava, sillä olimme samalla sekä tutkijoita että tutkittavia. Havainnoinnissamme pyrimme keskittymään siihen, että millä tavalla keskustelun alla olevista teemoista puhuttiin ja minkälaista argumentaatiota käytettiin. Lisäksi pyrimme havainnoimaan työryhmän yleistä henkistä latausta ja ilmapiiriä.

Täysin toimintaan osallistuminen ja siitä asemasta samalla havaintojen tekeminen on melko harvinainen tutkimuksen muoto. Luontevinta se on tutkijan ollessa jo tutkittavan yhteisön jäsen. Työpaikat ovat yksi paikka, jossa tällaista tutkimusta voi tehdä tutkijoiden ollessa esimerkiksi jo valmiiksi työyhteisön jäseniä. (Grönfors 2007, 158.)

9.4 Mieli-pidekyselylomake

Ennen ensimmäistä työpajaa kerättiin asianosaisilta mieli-pidekysely (LIITE1), joka muodostuu mieli-pidevääntämistä ja asenneasteikosta sekä vapaakentistä, joissa saa halutessaan avata vastaustaan tai kommentoida kysymystä. Sama mieli-pide kysely kerättiin työyhteisöltä myös viimeisen työpajan jälkeen. Tämän kyselyn tarkoituksena oli kerätä suuntaa antavaa tietoa työyhteisön jäsenten käsityksistä Tupan asumisohjaukseen kohdistuvista tavoitteista ja niiden kehityksestä tutkimusprosessin aikana.

Kyselylomake rakentui suljetuista kysymyksistä, eli vastausvaihtoehdot olivat valmiina. Kyselylomakkeen käyttäminen alussa ja lopussa on tutkimuksemme kannalta perusteltua, koska sen kautta pystyimme rajaamaan vastausvaihtoehdot tutkimuksemme kannalta merkityksellisiin asioihin. Lisäksi tutkimuksemme tavoite oli alusta asti selkeästi määritelty ja etsittävät vastaukset olivat tiedossa. (vrt. Heikkilä 2010, 47, 50–51; Tuomi & Sarajärvi 2002, 57, 76–77.)

Tutkimuksemme voitiin määritellä tarkemmin osallistavaksi toimintatutkimukseksi. Tavoitteenamme oli, että työryhmä työpajoissa laatisi asumisohjauksen periaatteet kuntouttavan kriminaalihuoltotyön ja asumisen turvaamisen osalta. Suljetuilla kysymyksillä pystyimme rajaamaan vastaukset koskemaan ainoastaan sitä, oliko tällaiset periaatteet saatu laadittua. Vastausvaihtoehdot ovat rajattu tutkimuksemme kannalta merkityksellisiin asioihin ja perusteltu sen viitekehyksen kautta (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2002, 57, 77).

Hyvin muodostetuille kysymyksille kuten myös suljetuille kysymyksille on tiettyjä vaatimuksia niiden toimivuuden takaamiseksi. Vastausvaihtoehtojen lukumäärä ei saa olla liian suuri. Kysytään mieluiten yhtä asiaa kerrallaan. Kysymykset ovat selkeitä eikä liian pitkiä. Kysymykset eivät johdattele. Vastaajille on löydyttävä vastauksista sopiva vaihtoehto ja kysymyksen on oltava tutkimuksen kannalta hyödyllinen. Vastausvaihtoehtojen tulee sulkea toisensa pois ja annetut vaihtoehdot ovat järkeviä. (Heikkilä 2010, 51, 57.)

Suurilta osin lomakkeemme täytti edellä mainitut vaatimukset. Osissa kysymyksiä oli kuitenkin yhdistetty asioita kuten esimerkiksi kysymyksessä 1: ”Säätiön arvot ja perustehtävä ovat selkeästi esillä ja läsnä Tupan asiakastyössä”. Samaan kysymykseen oli sisällytetty arvot ja perustehtävä. Osissa kysymyksiä koimme tällaisen kysymyksen muodostamisen perustelluksi, jotta kysely ei kasvaisi kohtuuttoman pituiseksi jokaisen asian erittelyn takia omaksi erilliseksi kysymyksekseen (vrt. Heikkilä 2010, 49). Jokaisen kysymyksen jälkeen oli vapaatila, johon vastaaja pystyi vapaasti tarkentamaan vastaustaan, jos kysymys hänen mielestään sitä vaati. Lomakkeen selkeyden vuoksi ja tulkintaa johdattelusta välttääksemme päädyimme antamaan jokaisen vastauksen jälkeen mahdollisuuden tarkentamiseen ja kommentointiin.

Likertin asteikko on usein mielipideväittämissä käytetty 4- tai 5-portainen järjestysasteikon tasoinen asteikko, jossa vastaajan tulee valita numeroitu vaihtoehto, jonka ääripäinä on kaksi täysin vastakkaista vaihtoehtoa, kuten täysin erimieltä ja täysin samaa mieltä. Asenneasteikon etuna on, että sillä saadaan suhteellisen helposti kerättyä aineistoa. Ongelmana on, ettei vastauksesta ole pääteltävissä, mikä painoarvo kullakin kohteella on eri vastaajille. (Heikkilä 1999, 51–53; Heikkilä 2010, 53–54.) Tästä syystä jokaisen kysymyksen jälkeen on vapaakenttä, jossa voi halutessaan tarkentaa vastaustaan tai kommentoida kysymystä.

10 TYÖPAJAT

Tutkimuksen toiminnallinen osuus pidettiin kesäkuun 2012 ja marraskuun 2012 välisenä aikana neljän työpajan muodossa. Kolmelle ensimmäiselle työpajalle oli varattu aikaa kullekin kolme tuntia ja viimeiselle työpajalle viisi tuntia. Kukin työpaja alkoi alkuinfolla, jota seurasi ryhmäkeskustelu. Työpajojen aikana pidettiin taukoja tarpeen mukaan.

10.1 Ensimmäinen työpaja

Ensimmäinen työpaja pidettiin 1.6.12 ja sen teema oli ”Miten tähän on tultu ja mihin mennä”, eli tavoitteena oli yhdessä pohtia, muistella ja miettiä, että miten ja miksi Kritsin asumisohjaus on muodostunut sellaiseksi, kuin se nyt on ja mistä lähtökohdista Tupa on lähtenyt. Lisäksi tavoitteena oli muodostaa yhteinen käsitys siitä, mitä Tupan asumisohjauksella halutaan tarkoittaa.

Ensimmäisen työpajan alkuinfossa avattiin tutkimussuunnitelmaa ja tutkimusongelmia työyhteisölle. Alkuinfoa ja kysymyksiä varten oli varattu 45 minuuttia. Tämän jälkeen oli varattu reilu kaksi tuntia aikaa keskustelulle ja pohdinnalle työpajan teemasta.

Paikalla työpajassa olivat asumisvalmennusyksikön kaksi asumisohjaajaa, tukiasuntojen kolme asumisohjaajaa, asumispalvelupäällikkö sekä Rediksen vertaistukityöntekijä.

Ongelmana ensimmäisessä työpajassa oli, että tarkoituksena oli pohtia, että miten Tupan asumisohjauksesta on aikojen saatossa tullut sen muotoista, mutta Kritsin ja Tupan historian läpikotaisin tunteva toiminnanjohtaja ei päässyt työpajaan aikatauluongelmien takia. Tämän takia työryhmä oli keskustelussa perimätiedon varassa.

Ensimmäisen työpajan keskustelua sävytti erityisesti aluksi työyhteisössä herännyt levottomuus, joka johtui siitä, että työryhmä ei ollut vielä täysin perillä siitä, mitä työpajoissa tullaan tekemään ja osalle työntekijöistä oli muodostunut ennakkokäsitys, että tehtävän tutkimuksen kautta muutettaisiin pakolla joitakin asioita Tupan toiminnassa. Ohessa lainaus tutkijan työpäiväkirjasta ensimmäistä työpajaa edeltäneeltä ajankohdalta, jolloin tutkimussuunnitelma oli esitelty koko Kritsin henkilöstölle.

”Pidin tänään infon teematiimissä koko työyhteisölle opinnäytetyötutkimuksesta. Oli aika jähmeää ja vaikeaa, kun suunnitelma ei ole vielä valmis. Kukaan ei oikein kysynyt tai sanonut mitään. Heti kokouksen päätyttyä XXX ja XXY kuitenkin menivät kysymään Jussilta, että ”mitä tää nyt on”.. vaikuttivat tuohtuneilta, kuulin XXY:n tuumaavan, että ”Ai että uusiks menee kaikki?” ja XXX:n sanovan Jussille, että ”mä en nyt oo yhtään innoissani tästä..” (Työpäiväkirja J-P Hietsilta 2012, 6.)

Työpajaa edeltäneistä tapahtumista johtuen oli tutkija roolissaan alkuinfon aikana ennako-olettamiensa takia puolustuskannalla ja asumispalvelupäällikkö pyrki rauhoittelemaan tilannetta ja selvittämään työryhmälle, että työpajat ovat osa normaalia Tupan kehitystyötä ja kaikki osallistuvat siihen samanarvoisina. Lopulta työryhmä ymmärsi, että työpajat eivät varsinaisesti olleet tutkijan opinnäytetyön sisältö, vaan että niissä kerättäisiin aineistoa tutkimusta varten.

Lopulta keskustelu kuitenkin hakeutui uomiinsa ja työpajan tarkoitus ja tavoitteet saavutettiin. Tutkijan työpäiväkirjan merkintä työpajan jälkeen on paljon puhuva:

”Todella hyvä fiilis! Saatiin hyvää keskustelua aikaan ja työryhmä yllätti minut täysin. Etukäteen pelkäämäni persoonani vastustusta ei ollut

lopulta lainkaan ja kaikki tuntuivat antavansa tukensa prosessille.”
(Työpäiväkirja J-P Hietsilta 2012, 14.)

10.2 Toinen työpaja

Toinen työpaja pidettiin 7.9.12 ja sen teema oli ”Asunnottomuuden vähentämisen näkökulma”, eli tavoitteena oli yhdessä pohtia erityisesti asunnottomuuden vähentämisen ja asumisen turvaamisen näkökulmaa. Ennen alkuinfoa käytiin reflektiokeskustelu ensimmäisen työpajan annista. Alkuinfossa esiteltiin työyhteisölle Paavo-ohjelmien lähtökohtia ja tavoitteita sekä Nimi ovesa -hanketta, Rikosseuraamusviraston Oma Koti -hanketta ja Asunto ensin -periaatetta. Alkuinfolelle oli varattu aikaa 45 minuuttia. Tämän jälkeen oli kaksi tuntia aikaa keskustelulle aiheesta. Työpajan tavoitteena oli muodostaa selkeä ja yhteisesti hyväksytty linja siihen, miten Tupassa huomioidaan asumisen turvaamisen näkökulma ja Asunto ensin -periaate.

Paikalla työpajassa olivat asumisvalmennusyksikön kaksi asumisohjaajaa, yksi tukiasuntojen asumisohjaaja, Rediksen vastaavaohjaaja, asumispalvelupäällikkö sekä toiminnanjohtaja.

Erityistä toisessa työpajassa oli se, että Jukka Hämäläinen oli mukana ensimmäistä kertaa, sillä hänestä oli juuri tullut Hietsillan työpäri ja tutkimuskumppani. Lisäksi toisesta työpajasta olivat erinäisistä syistä johtuen poissa kaksi tukiasuntojen asumisohjaajaa. Hämäläiselle osallistuminen työpajaan oli ennen kaikkea tilaisuus päästä todenteolla mukaan opinnäytetyöprosessiin, mikä Hietsillan työpäiväkirjan mukaan onnistuikin:

”Tuntuu, että toimintatutkimuksen juoni viimeistään nyt avautui Jukalle täysin.” (Työpäiväkirja J-P Hietsilta 2012, 15.)

Kenties pienempi ryhmäkoko vaikutti siihen, että toisessa työpajassa käytiin mieleenpainuvan sujuvaa keskustelua, jossa ei juurikaan jääty jumiin niin kutsuttuihin lillukan varsiin. Työpajassa saavutettiin sille asetetut tavoitteet ja sen pohjalta oli hyvä siirtyä eteenpäin. Tutkijan työpäiväkirjan merkintä työpajan jälkeen alleviivaa tätä:

”Keskustelu oli todella aktiivista ja keskustelun henki oli hyvä, kriittinen mutta eteenpäin pyrkivä. Esimerkiksi kinasteluun ei sorruttu kertaakaan. Työpajan jälkeen tuli vahvoja fiiliksiä siitä, että toimintatutkimus on oikealla raiteella ja palaset loksahdelevat kohdilleen ja tutkimuksesta tulee olemaan konkreettista hyötyä työryhmälle.” (Työpäiväkirja Jukka Hämäläinen 2012, 4.)

Sama tulkinta oli myös toisessa työpäiväkirjamerkinnässä:

”Työpaikalla ollut asiakkaiden ”suhteen palojen ” sammuttamista koko syyskuun läpi. Syyskuun alussa käyty keskustelu kuitenkin elää mielessä. Päätöksien tekeminen tuntuu helpolta, koska mieleen on jäänyt keskustelussa mukana olleiden sitoutuminen tiettyyn henkeen. Mietittäväksi jää, onko muillakin sama tunne?” (Työpäiväkirja Jukka Hämäläinen 2012, 6.)

10.3 Kolmas työpaja

Kolmas työpaja oli suunniteltu pidettäväksi 5.10.2012, mutta aikatauluongelmien takia työpaja saatiin pidettyä vasta 22.10.2012. Työpajan teemana oli ”Uusintarikollisuuden vähentämisen näkökulma”, eli tavoitteena oli yhdessä pohtia, miten Tupan asumisohjauksessa tulisi huomioida rikostaustaisten sosiaalisen kuntoutumisen näkökulma. Ennen alkuinfoa käytiin reflektiokeskustelu edellisen työpajan annista. Alkuinfossa työyhteisölle esiteltiin Risen kuntoutumistyön menetelmiä ja tavoitteita sekä esiteltiin laajemmin aihetta koskevaa teoria aineistoa. Tämän jälkeen oli kaksi tuntia aikaa keskustelulle, jonka tavoitteena oli luoda yhteisesti hyväksytty linja siihen, miten Tupan asumisohjauksessa tulisi suhtautua ja reagoida asiakkaiden päihteidenkäyttöön ja rikolliseen käyttäytymiseen sekä määritellä asumisohjauksen tavoite asiakkaiden sosiaalisen kuntoutumisen osalta.

Paikalla työpajassa olivat asumisvalmennusyksikön kaksi asumisohjaajaa, tukiasuntojen kaksi asumisohjaajaa, Rediksen vastaava ohjaaja, uusi asumispalvelukoordinaattori, asumispalvelupäällikkö sekä toiminnanjohtaja.

Eriyistä huomioitavaa työpajassa oli, että Hämäläinen vastasi alkuinfossa vankilassa tehtävän kuntouttavan kriminaalityön esittelystä. Myös asumispalvelukoordinaattori oli

ensimmäistä kertaa mukana työpajassa. Keskustelua oli runsaasti ja ajoittain kiivaastakin. Alkuinfossa käytiin läpi paljon teoriaa, mikä saattoi osaltaan vaikuttaa keskustelun luonteeseen. Toki myös aihepiiri oli työryhmälle tärkeä ja jollain tapaa myös herkkä alue. Työpajassa kuitenkin saavutettiin keskustelun tavoitteet ja sen pohjalta oli hyvä lähteä valmistelemaan viimeistä työpajaa. Ohessa lainaukset tutkijoiden tutkimuspäiväkirjoista työpajan jälkeen:

”Keskustelun teemana oli, että miten Kritsin asumisohjauksen periaatteissa tulisi suhtautua asiakkaiden rikolliseen käyttäytymiseen. Keskustelu oli hyvää, mutta selkeästi hieman kipakamman oloista kuin viime kerralla. Johtuneeko vaikeahkosta aiheesta? Hyvässä hengessä kuitenkin keskusteltiin.” (Työpäiväkirja J-P Hietsilta 2012, 16.)

”Koin keskustelussa elävän vahvasti loppua kohden jaon teorian ja käytännön välillä. Omaan mieleeni jäi käsitys, että toisaalta halutaan teoreettista viitekehystä, mutta toisaalta se koetaan jotenkin riittämättömäksi, arkeen sopimattomalta. Paljon puhetta asiakkaan kohtaamisen tärkeydestä.” (Työpäiväkirja Jukka Hämäläinen 2012, 9.)

10.4 Neljäs työpaja

Neljäs ja viimeinen työpaja pidettiin 16.11.2012 ja sen teemana oli ”Tupan tarkoitus ja tavoitteet”, eli tavoitteena oli yhdessä pohtia, että mitä Tupalta odotetaan, miten näihin odotuksiin tulisi vastata ja erityisesti sitä, millä asumisohjauksen periaatteilla näihin tavoitteisiin pyritään. Neljännen työpajan aluksi pidettiin alkuinfo, jossa käytiin tiivistetysti läpi aikaisempien työpajojen prosessi ja niissä käytyjen keskustelujen pääkohdat, jonka jälkeen käytiin keskustelua siitä, mitä prosessin aikana oli tapahtunut ja mistä oli puhuttu ja mitä oli linjattu. Neljännen työpajan tavoitteena oli kirjata konkreettisesti paperille ne periaatteet ja linjaukset, joilla Tupassa otetaan kantaa asiakkaiden päihteiden käyttöön, rikolliseen käyttäytymiseen ja asumisen turvaamiseen.

Paikalla työpajassa olivat asumisvalmennusyksikön kaksi asumisohjaajaa, tukiasuntojen kaksi asumisohjaajaa, Rediksen vastaavaohjaaja, asumispalvelukoordinaattori, asumispalvelupäällikkö, sekä toiminnanjohtaja. Lisäksi ryhmässä oli uutena jäsenenä tuolloin Tupassa aloittanut tuntityöntekijä, joka oli läsnä työpajassa lähinnä työhön perehdyttämistarkoituksessa.

Alussa sovittiin yhdessä työskentelymuodoksi se, että toinen tutkijoista ottaisi rooliksi fläppitaulun hoitamisen, eli kirjoitti fläppitaululle tekstiksi työryhmän ehdottamat linjaukset ja luki ne ääneen työryhmälle, jonka jälkeen työryhmä yhdessä muokkasi niitä tai hyväksyi ne sellaisenaan. Hän myös osallistui samalla osaltaan keskusteluun ja lauseiden jäsentelyyn.

Työpajan alussa sovittiin, että lähtisimme purkamaan keskustelun ydintä siten, että työryhmä lähtisi linjaamaan sitä, että kenelle palveluja halutaan tarjota, sen jälkeen mitä halutaan tarjota ja lopuksi vielä miten se halutaan tuottaa. Työryhmä oli yksimielinen siitä, että fläppitaululle lähdetään työstämään kolmea peruskysymystä: Kenelle? Mitä? Miten?

Viimeinen työpaja oli kestoaltaan viisi tuntia ja koska tarkoituksena oli tuottaa valmiita periaatteita taululle, työpajan ilmapiiri oli todella työntäyteinen ja vaativakin. Kaikkein vaikeimpia aiheita tupattiin siirtämään toistuvasti eteenpäin ja lopuksi aika tuntuikin loppuvan kesken. Työryhmän motivaation ja tiukan puristamisen tuloksena työpajalle asetetut tavoitteet tulivat kuitenkin saavutetuiksi. Lopulta fläppitaulun sivuille oli siis kirjattu valmiita, harkittuja ja kollektiivisesti hyväksytyjä periaatteita. Työpäiväkirjan merkintä työpajan jälkeen kertoo työskentelyn luonteesta:

”Viimeinen työpaja takana. Olipahan melkoista puristamista. Välillä meinasi happi ja usko loppua kilpaa. Tutkimuskumpani teki loistavaa työtä fläppitaululla ja sai homman pidettyä kasassa. Lopulta saatiin kuin saatiinkin työ päätökseen. Toiminnallinen vaihe oli siinä!” (Työpäiväkirja J-P Hietsilta 2012, 19.)

Paperille oli työpajan lopuksi yhdessä työryhmän kanssa koottu seuraavanlainen lista, joka on kopioitu suoraan fläppitaululle syntyneistä teksteistä:

1. KENELLE?

- Ensisijaisesti rikosseuraamuksesta vapautuvalle ja asunnon ja tuen tarpeessa oleville rikostaustaisille
- Asunnoton
- Pääkaupunkiseutulainen
- Elämänmuutokseen pyrkiville
- On osallistunut rangaistuksen aikana kuntouttavaan työskentelyyn (ohjelmatyö, yksilötyö jne.)

- Haastattelussa todettu pyrkimys (elämänmuutokseen)
- Lausunnossa todettu (pyrkimys kuntoutukseen/elämänmuutokseen)
- Yhteistyössä Risen henkilöstön tai kunnan sosiaalityöntekijän kanssa todettu
- Valmis yhteistyöhön

2. MITÄ?

- Tupan asumisohjauksella tarkoitetaan sosiaalityön ammattillista asumiseen kytkeytyvää tukitoimintaa, neuvontaa ja palveluohjausta, jossa huomioidaan kohderyhmän erityistarpeet ja toimintaympäristö. Asumisohjaus ei ole kuntoutuspalvelujen tuottamista.
- Asumisohjaus, neuvonta ja palveluohjaus ovat asiakkaan yksilöllistä kuntoutumisprosessia tukevaa toimintaa
- Luottamuksellisen suhteen luominen
- Asiakkaan elämäntilanteen hahmottaminen
- Asiakkaan elämänhallinnan tukeminen
- Tupa tarjoaa asunnon ja asumisen tukipalvelut ja niiden kautta turvalliset olosuhteet kuntoutumiselle ja elämänmuutokselle

3. MITEN?

- Pääteettömän asuinympäristön turvaaminen
- Motivointi, tukeminen ja ohjaus
- Puheeksiottaminen
- Hoitoonohjaus
- Tukea rikoksettomaan elämäntapaan
- Asumista pyritään turvaamaan mahdollisimman pitkälle ja asiakkaan oikeusturvaan kiinnitetään huomiota asumista päätettäessä

Tukiasuntojen osalta erikseen kirjattiin:

- Ongelmia tuottavaan päihteiden käyttöön puututaan

10.5 Yhteenvedo työryhmän työpajassa laatimista periaatteista

Tupan palvelut ovat ensisijaisesti tarkoitettu rikosseuraamuksesta vapautuvalle sekä asunnon että tuen tarpeessa oleville pääkaupunkiseutulaisille rikostaustaisille. Asiakkuus Tupassa edellyttää asunnon puutetta ja pyrkimystä elämänmuutokseen. Kuntoutuksen sijaa päätettiin alkaa käyttämään termiä elämänmuutos. Työryhmässä todettiin, että elämänmuutos terminä joustavampi. Työryhmä totesi, että elämänmuutoksen sisälle voidaan terminä helpommin katsoa kuuluvaksi niin kuntoutuksen, opiskelun, työn tai muun mielekkään toiminnan. Osoitukseksi pyrkimyksestä elämänmuutokseen katsotaan vankeuden tai muun rikosseuraamuksen aikainen osallistuminen kuntouttavaan työskentelyyn. Kuntouttavaksi työskentelyksi katsotaan osallistuminen toimintaohjelmiin, yksilötyö, päihdetyö, kuntouttava

työtoiminta tai muu asiakkaan Rangaistusajan suunnitelmaan merkitty uusintarikollisuuteen vaikuttava toiminta. Motivaatio elämänmuutokseen todetaan lähettävän tahon työntekijän lausunnon sekä asumispalvelukoordinaattorin suorittaman asukasvalintahaastattelun kautta. Asiakkaalta edellytetään myös halukkuutta yhteistyöhön Tupan asumisohjaajien kanssa elämänmuutoksen ylläpitämisen tai edesauttamisen vaatimiin tukimuotoihin kiinnittymiseksi tai löytämiseksi.

Tupan asumisohjauksella tarkoitetaan ammatillista asumiseen kytkeytyvää sosiaalityötä ja tukitoimintaa. Asumisohjaus sisältää asumiseen tai siihen liittyvissä asioissa neuvontaa ja palveluohjausta. Asumisohjauksessa pyritään huomioimaan kohderyhmän erityistarpeet ja toimintaympäristö. Erityistarpeilla tarkoitetaan esimerkiksi päihdeongelman tai rikoksiin liittyvän problematiikan kuntoutuspalveluihin ohjaamista. Asumisohjaus ei ole kuntoutuspalvelua. Tupassa tehtävä asumisohjaus, neuvonta ja palveluohjaus ovat asiakkaan yksilöllistä kuntoutumisprosessia tukevaa toimintaa, joka pohjaa luottamukselliseen suhteeseen. Asumisohjauksen lähtökohta on asiakkaan elämäntilanteen hahmottaminen ja elämänhallinnan tukeminen, jotta asuminen mahdollistuisi ja sitä kautta olisi mahdollista osallistua muihin mahdollisesti tarpeellisiin kuntoutuksiin. Samalla muodostuu turvallinen ympäristö, jossa elämänmuutos on mahdollinen.

Asumisvalmennusyksikön tuetun asumisen sisältö määriteltiin työpajassa ensin, joten tässä noudatetaan samaa järjestystä. Asumisvalmennusyksikössä tuettu asuminen sisältää päihdeettömän asuinympäristön, joka pyritään turvaamaan päihdeettömyysvaatimuksen avulla. Tuetun asumisen sisältönä on myös motivointi, tukeminen ja ohjaus asianmukaisten palveluiden piiriin. Asumista ja rikoksettomuutta vaarantavat asiat otetaan puheeksi heti kun ne havaittu ja tarpeen vaatiessa ohjataan asianmukaiseen hoitoon. Rikoksetonta elämäntapaa tuetaan ohjaamalla tarpeellisiin toimintoihin ja kuntoutuksiin. Näitä ovat esimerkiksi vertaistuki ja tai koulutuspalvelut.

Tukiasuntojen osalta työryhmä laati erillisen sisällön. Osa sisällöstä on samaa kuin asumisvalmennusyksikössä. Tukiasuntojen osalta erilaista verrattuna asumisvalmennusyksikköön on sen suhde päihdeisiin. Tukiasunnoissa päädyttiin siihen, että asumisen tavalla tai toisella vaarantavaan päihdeidenkäyttöön puututaan. Vaarantumiseksi katsotaan häiriöt asumisessa, vuokranmaksussa tai asunnon

siivottomuus. Laittomien päihteiden osalta tukiasunnoissa puututaan asiaan heti, kun se havaitaan. Myös tukiasunnoissa tuen sisältönä on motivointi, tukeminen ja ohjaus asianmukaisten palveluiden piiriin. Asumisen ja rikoksettomuuden vaarantuessa tukiasunnoissa asia otetaan puheeksi heti. Tarpeen vaatiessa asiakas ohjataan hoitoon. Rikoksettoman elämäntavan osalta toiminta on samanlaista asumisvalmennusyksikön kanssa.

11 AINEISTON ANALYYSI

11.1 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Aineisto litteroitiin ja aineistojen analyysi tapahtui aineistolähtöisen sisällönanalyysin pohjalta. Analyysissämme sovelsimme myös joitain piiteitä Grounded theory –analyysin lähestymistavoista. Tällaisessa tavassa analysoida hyväksytään todellisuuden moninaisuus. Maailmasta on olemassa lukuisia näkemyksiä. Tarkastellessaan niitä tutkija osallistuu niihin saaden vaikutteita niistä. Tällaisen todellisuuden analysoinnin avain on siten näissä jaetuissa kokemuksissa ja niiden suhteissa. Niiden kautta tutkijalle aukeaa käsitys näistä tulkinnoista. Teoria luodaan pohjaten aineistosta nousevan tiedon pohjalta. Tämä vaatii jatkuvaa aineiston keräämistä ja analysointia. Päämääränä on luoda aineistoon pohjaava teoria jonka avulla kuvataan, selitetään, tulkitaan tutkittavaa ilmiötä samalla saaden ilmiöön myös ennustettavuutta. (Fern 2012, 160; Jeon 2004, 252; Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan jakaa karkeasti kolmeen vaiheeseen. Aineiston keräämisen jälkeen analyysi aloitetaan aineiston redusoimisella eli aineisto pelkistetään. Pelkistämisen jälkeen aineisto klusteroidaan. Klusteroinnilla tarkoitetaan pelkistetyin aineiston ryhmittelyä. Ryhmittelyä seuraa abstrahointi. Abstrahoitessa luodaan teoreettisia käsitteitä. Näiden työvaiheiden aikana tapahtuu jatkuvaa ja samanaikaista aineiston sisäistä vertailua, teorian luomista, redusoimista, kategorisoimista ja työpäiväkirjan kirjoittamista. Samanaikaisuus ja aineiston jatkuva

sisäinen vertailu kuuluu tunnuksenomaisena aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin. (Jeon 2004, 252; Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.)

11.1.1 Aineiston pelkistäminen

Aineistoa pelkistettäessä analysoitava informaatio pelkistetään karsimalla tutkimuksen kannalta epäolennainen pois. Tällöin aineistoa tiivistetään tai pilkotaan osiin. Tätä prosessia ohjaa tutkimustehtävä ja valittu materiaali litteroidaan tai koodataan. Pelkistettäessä aineistoa tulee valita muoto, johon se pelkistetään. Muoto voi olla lauseet, sanat tai ilmaukset. Myös muodon valitsemista ohjaa tutkimustehtävä. Tutkimustehtävän asettamilla kysymyksillä aineistosta nostetaan esiin sellaisenaan ilmauksia, jotka kirjataan. Tämä vaihe on jo osaltaan teorian luomista ja siinä tehtäviä valintoja ohjaa tutkimuskysymykset. Tässä prosessissa alkaa nousta esiin kategorioita, jota taas vuorostaan alkavat ohjaamaan tulevia valintoja. Tutkijan tuleekin siksi alusta asti osittaa aineistolleen herkkyyttä ja tarkistaa valintojaan aineistoa vertaamalla, jotta tutkijan omat näkemykset eivät ala ohjaamaan teorian muodostusta. Tämän välttämiseksi tutkijan tulee kuvata tarkasti tekemänsä valinnat aineiston suhteen. Tämän lisäksi tutkijan valintoja tulee peilata aineistoon ja tarkastella millä tavoin ne todella nousevat aineistosta vai ohjaako niitä jokin muu taustalla oleva käsitys. Varmistaakseen teorian kumpuamisen aineistosta on aineiston käsittelyssä alusta asti syytä kirjoittaa itselleen muistiota tai työpäiväkirjaa omista havainnoista ja kokemuksista aineiston suhteen. Palaamalla näihin muistiinpanoihin tutkija voi tarkistaa välittömien tulkintojensa mahdollisen vaikutuksen aineiston tulkintaa. (Jeon 2004, 252–253; Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–110.)

Pelkistämisen muodoksi työssämme valikoitui lauseet. Lauseet olivat luonteva muoto suhteessa tutkimuksemme päämäärään, eli yhteisten periaatteiden ja käytäntöjen luominen Kriminaalihuollon tukisäätiön asumisohjaukseen. Totesimme, että lauseiden kautta asia saadaan ilmaistua luontevimmin. Lauseille on myös helpompaa jatkaa työskentelyä eteenpäin klusterointiin ja abstrahointiin. Aineistosta alleviivattiin kaikki lauseet – niin pää- kuin sivulauseita – joissa liittyivät tutkimusongelmaamme.

Aineiston pelkistämistämme ohjasi tutkimustehtävä ja pyrimme tiivistämään aineistoamme. Lauseen valikoituminen analyysiyksiköksi oli luontevaa myös sen takia, että aineistomme koostui litteroiduista keskusteluista. Joissakin kohdissa pelkistämistämme analyysiyksiköksi nousi myös lauseen osia tai useampia lauseita, jotka muodostivat ajatuskokonaisuuden. (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–110.) Koimme, että pelkistämällä aineistoa lauseiksi saamme ne lopulta abstrahoitua periaatteiksi. Pelkistäminen tehtiin ryhmittelemällä pelkistettyjä lauseista samoihin ryhmiin samankaltaisten lauseiden kanssa.

11.1.2 Aineiston klustetointi

Klusterointi on aineiston ryhmittelyä. Aineistoa ryhmiteltäessä esiin nostetut ilmaukset käydään läpi. Tämän prosessin tarkoituksena on etsiä aineistosta samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia tarkasteltavien ilmaisujen välillä. Sisällöltään samanlaiset ilmaukset ryhmitellään, jonka jälkeen ne yhdistetään luokaksi. Luokat nimetään sen sisältöä koskevalla käsitteellä. Luokittelua voi ohjata tutkittavan ilmiön ominaisuus, piirre tai käsitys. Aineistoa saadaan tiivistettyä ryhmittelyn avulla ja samalla luodaan tutkimuksen perusrakennetta ja alustavia kuvauksia ilmiöstä. Muistiinpanojen ja työpäiväkirjan kirjoittamista tulee jatkaa tässäkin työvaiheessa. Tällä pyritään välttämään tutkijan omien aikaisempien käsityksien vaikutusta luokitteluun ja nostetaan aineisto luokittelua ohjaavaksi. Samoin luokittelun edetessä tulee tehtyjä luokitteluja verrata jatkuvasti aineistoon jo tehtyihin luokitteluihin. Tehty luokittelu tulee pystyä selittämään aineiston kautta. Näin varmistutaan rakenteilla olevan teorian todella syntyvän aineistolähtöisesti. (Jeon 2004, 252–253; Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.)

Lauseiden valinta ryhmittelyn yksiköiksi oli perusteltua tutkimuksemme tavoitteiden kautta: ”Toimintatutkimuksemme tarkoitus oli luoda Tupalle selkeät asumisohjauksen periaatteet asumisen turvaamisen ja kuntouttavan kriminaalihuoltotyön osalta”. Lauseiden avulla voitiin edetä luomaan nämä periaatteet ja samalla saimme periaatteiden pohjalta esiin argumentit joilla lopputulokseen saavuttiin. Analyysiyksikön valintaa on siis ohjannut tutkimustehtävä ja aineiston laatu (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2009, 110).

Klusterointia ohjasi kolme ensimmäistä tutkimuskysymystä:

1. Miten Tupan asumisohjauksen periaatteissa tulisi suhtautua asumisen turvaamisen näkökulmaan
2. Miten Tupan asumisohjauksen periaatteissa tulisi suhtautua asiakkaan päihteiden käyttöön
3. Miten Tupan asumisohjauksen periaatteissa tulisi suhtautua asiakkaan rikolliseen käyttäytymiseen

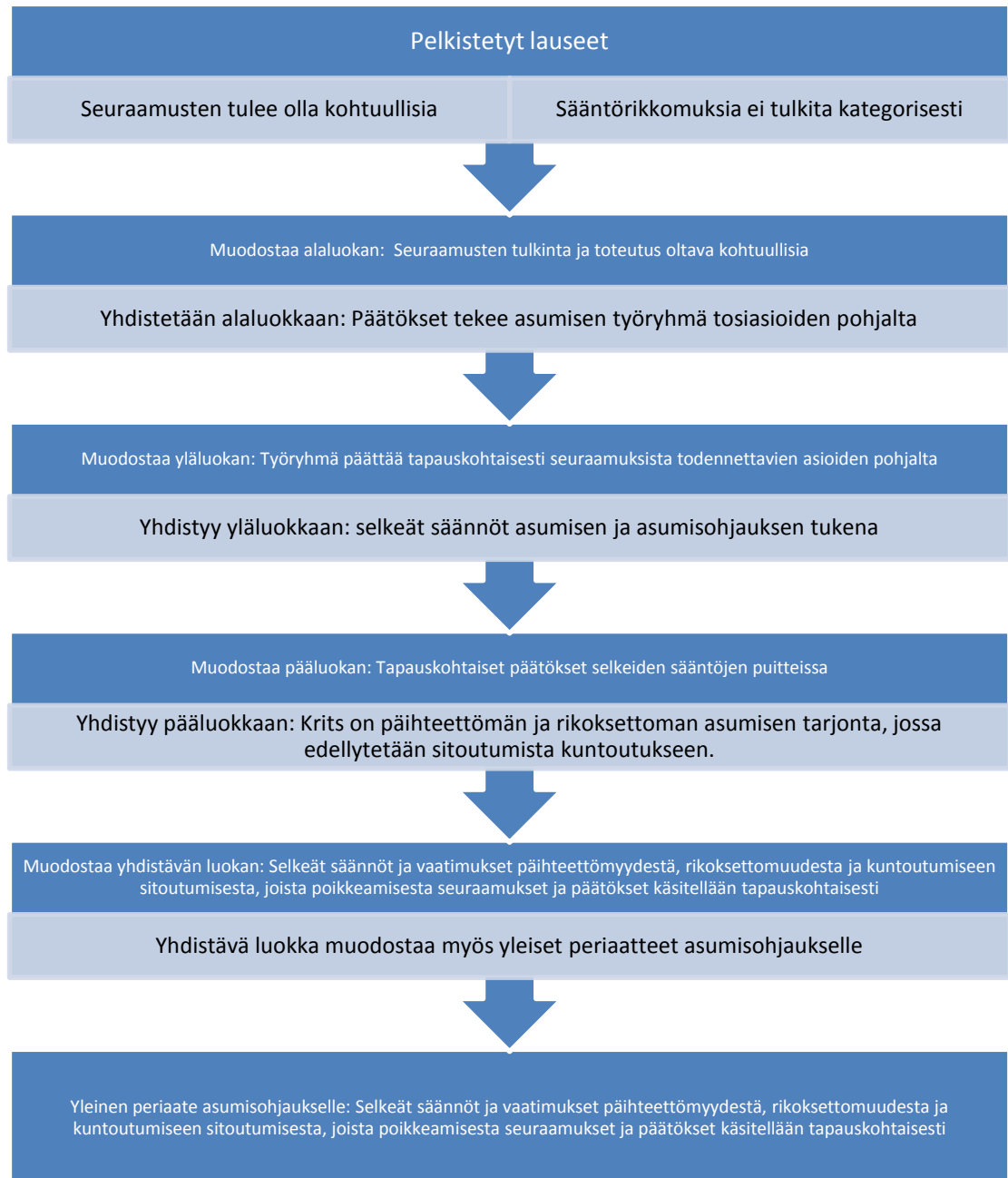
Klusterointia ohjasi myös pyrkimys löytää näille periaatteille yhteinen pohja perusteluille. Neljänteen tutkimuskysymykseen vastaamiseen saimme aineiston alku- ja loppukyselyjen kautta.

11.1.3 Aineiston abstrahointi

Aineiston abstrahoinnissa, eli käsitteellistämässä aineistosta aletaan erottaa tutkimukselle olennaista tietoa ja valikoidun tiedon perusteella muodostamaan teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistäminen alkaa jo ryhmittelyn aikana. Ryhmittelyn katsotaankin olevan osa käsitteellistämistä. Käsitteellistämisen tarkoituksena on edetä alkuperäisinformatiossa käytetyistä kielellisistä ilmauksista kohti teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Käsitteellistämässä luokituksia yhdistetään niin kauan kuin se on sisällön kannalta mahdollista. Käsitteellistämällä tarkastellaan millä tavoin luokitukset vaikuttavat toisiinsa. Tällä tavoin nousee esiin ryhmittelyn käsitteelliset linkit toisiinsa. Myös tässä työvaiheessa tulee tuloksia verrata jatkuvasti aineistoon ja omien ennakkokäsitysten vaikutusta tulee pyrkiä minimoimaan muistioiden ja työpäiväkirjan kirjoittamisella ja siihen palaamisella materiaalin käsittelyn edetessä. (Jeon 2004, 252–253; Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.) Tutkimuksessamme aineiston abstrahoinnilla pyrittiin luomaan asumisohjauksen periaatteille teoreettinen viitekehys.

Kuvio 1.

Pelkistyksestä yhteiseksi periaatteeksi aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä

11.2 Yhteenvedo aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä

Tutkimustehtävän vastaus saadaan aineistolähtöisessä analyysissä yhdistelemällä käsitteitä. Analyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn. Tutkittavan ilmiön empiirisestä

aineistosta edetään kohti käsitteellisempää näkemystä asiasta. Teoriaa ja johtopäätöksiä on verrattava koko ajan alkuperäisaineistoon teorian muodostuksessa. Käsitteellistämässä kerätty aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Kuvattaviksi tulee myös luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet tai mahdollisesti kategoriat sekä niiden sisällöt. Johtopäätöksiä päämääränä on, että tutkija ymmärtäisi mitä asiat tutkittaville merkitsevät. Analyysissä on mukana koko ajan tutkijan pyrkimys ymmärtää tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112–113.)

Toimintatutkimuksessamme pyrittiin luomaan Tupa:n asumisohjauksen yhteiset periaatteet ja säännöt. Ymmärtämällä, sitä mitä nämä säännöt ja käytännöt jokaiselle yksittäiselle työntekijälle merkitsivät käymällä demokraattista dialogia, pystyimme johtopäätöksenä luomaan yhdistämällä näkemyksiä yhteiset säännöt ja käytännöt, joissa oli huomioitu työn konteksti, sen tekijät ja että ne palvelisivat käytäntöä. Toimintatutkimuksessamme kaikki työpajoihin osallistuvat olivat myös täten tutkijoina.

11.3 Kyselylomakkeiden analysointi

Ennen tutkimuksen toiminnallisen prosessin alkua keväällä 2012 kerättiin Tupan työryhmältä vastaukset mielipidekyselyyn, johon vastasi tuolloin kuusi työntekijää. Sama mielipidekysely teetettiin Tupan työyhteisölle tutkimuksen toiminnallisen osuuden päätyttyä syksyllä 2013.

Alun perin kyselylomakkeen ideana oli mitata, miten työryhmän jäsenien käsitykset työstään muuttuisivat tutkimusprosessiin liittyneen toiminnallisen vaiheen jälkeen. Kevään 2012 aikaan Tupassa työskenteli 5 asumisohjaaja, asumispalvelukoordinaattori sekä asumispalvelupäällikkö, kun taas syksyn 2013 aikaan puolestaan 7 asumisohjaajaa, projektipäällikkö, asumispalvelukoordinaattori sekä asumispalvelupäällikkö. Lisäksi syksyn 2013 työryhmässä oli vain kolme samaa asumisohjaajaa kuin keväällä 2012, myös asumispalvelukoordinaattori ja asumispalvelupäällikkö olivat vaihtuneet. Lisäksi Tupassa oli alkanut uusi hanke, jonka kautta työryhmään tuli kolme uutta työntekijää. Työryhmässä oli siis tapahtunut kyselyiden keräämisen välillä niin suuria muutoksia, ettei kyselylomakkeiden tuloksista voitu vetää kuin korkeintaan suuntaa antavia tuloksia ja johtopäätöksiä. Kyselylomakkeista laadittiin taulukko, josta voitiin havaita

mahdolliset muutokset. Kyselyiden tulokset käydään tarkemmin läpi luvussa ”Tutkimustulokset”.

Kaavio 1:

Alku- ja loppukyselyn vastauksien erot

Väittämä	Alkukyselyn arvo	Loppukyselyn arvo	Muutos
Säätiön arvot ja perustehtävä ovat selkeästi esillä ja läsnä Tupa:n asiakastyössä	4	4	0
Tupa:n linja asiakkaiden päihteidenkäyttöön on selkeä ja johdonmukainen	3	4	1
Tupa:n linja asiakkaiden rikolliseen käyttäytymiseen on selkeä ja johdonmukainen	4	3	-1
Asiakastyön tavoitteet ovat selkeästi määritellyt	4	3	-1
Pystyn aina arvioimaan tekemäni asiakastyön onnistumisen suhteessa sille asetettuihin tavoitteisiin	3	3	0
Koen, että Tupa:n asumisohjauksen nykyisillä linjauksilla ja periaatteilla voidaan asiakastyössä vastata asiakkaiden tarpeisiin	4	4	0
Koen työn itselleni mielekkääksi	4	5	+ 1
Koen onnistuvani useimmiten työssäni	3	4	+ 1
Koen työni tärkeäksi ja merkitykselliseksi	5	5	0

12 TUTKIMUSTULOKSET

Tulososiossa esitämme aineiston analyysistä ja erityisesti aineiston abstrahoinnista vedettävissä olevat tulokset liittäen ne suoraan tutkimuskysymyksiin. Poikkeuksena varsinaisiin tutkimuskysymyksiin on kohta ”Yhteiset periaatteet”. Kyseinen periaate syntyi työpajojen aikana määriteltäessä sitä, ketkä oikeastaan ovat Kritsin asiakkaita. Koimme sen oleelliseksi asiaksi nostaa esiin, koska se on yhteydessä osaltaan muiden periaatteiden sisältämiin perusteluihin, kuten esimerkiksi siihen, mitä tiedetään vankilataustan ja päihteenkäytön vaikutuksesta elämänhallintaan.

Yhtäläisyydet saattoi muodostua lauseista joissa puhuttiin säännöistä tai päihteettömyydestä. Samalla aineistosta poistettiin pelkistettyjä lauseita, jotka sisältönsä puolesta eivät liittyneet tutkimuskysymyksiimme. Esimerkkinä poistetusta pelkistetystä lauseesta voidaan pitää seuraavaa: ”Kritsin asumisohjauksen sisältö on epäselvä”. Totesimme, että kyseinen lause lähinnä totesi sen hetkisen tilanteen, eikä olisi sovellettavissa myöhemmin periaatteeksi.

12.1 Yhteiset periaatteet

Yhteisissä periaatteissa päädyttiin siihen, että tulee olla selkeät säännöt päihteettömyydestä ja rikoksettomuudesta. Lisäksi asiakkailta edellytetään kuntoutumiseen sitoutumista. Kuntoutuminen on tässä yhteydessä hyvin laaja käsite, joka pitää sisällään aina päihdehoitoon sitoutumisesta opiskeluun. Lähtökohtana on asiakkaalle mielekäs päihteen ja rikokseton arjen sisältö.

Ryhmäteemahaastatteluissa voitiin havaita kuinka asumisvalmennusyksikölle tehdyissä tulkinnoissa ja annetuissa merkityksistä sen toiminnasta puhuttaessa kahden vaatimuksen ristiriidasta ja sitä kautta tarpeesta linjauksille sen toiminnassa. Ryhmähaastattelun kautta saatuja vastauksia voitiin tässä soveltaa tulkintojen ja merkitystenantojen tutkimiseen. Tämä lähestyminen vaatii todellisuuden moninaisuuden hyväksymistä. Näin kaikki näkemykset pääsevät esille. (Fern 2012, 160; Jeon 2004, 252; Tuomi & Sarajärvi 2009, 77, 108.) Jotta todellisuuden moninaisuus ja ilmiöiden mahdollisimman monet merkityksenannot sekä tulkinnat pääsisivät esiin, totesimme että

yksi lause voi saada kuten esimerkissä kaksi erilaista pelkistettyä muotoa. Näin moninaisuus nousi esiin.

Aineistossa ristiriidasta todettiin näin:

”...et asumisvalmennusyksikössä se asumisen turvaamisen ja päihitteettömyysvaatimuksen ristiriita on niin suuri ja käsinkosketeltava, et siihen niinku ihan tosissaan tarvii semmosen selkeän linjan.”

Pelkistettynä lause sai seuraavat muodot:

”Tarve selkeille linjauksille”

”Asumisen turvaamisen ja päihitteettömyysvaatimuksen ristiriita”

Yhteisissä periaatteissa analyysi tiivistyi seuraavaan:

”Selkeät säännöt ja vaatimukset päihitteettömyydestä, rikoksettomuudesta ja kuntoutumiseen sitoutumisesta, joista poikkeamisesta seuraamukset ja päätökset käsitellään tapauskohtaisesti”.

Vaatus selkeistä säännöistä päihitteettömyydestä, rikoksettomuudesta kumpusivat työryhmän kokemuksista arkityöstä. Asioiden perustelu asiakkaille ja seuraamusten toteuttaminen on helpompaa ja selkeämpää myös sääntöjen ja vaatimusten ollessa sellaisia. Sitoutumisessa kuntoutukseen työryhmän keskustelussa viitattiin toistuvasti tekemättömyyden ja sen synnyttämän tylsyyden täyttämiseen puutteellisin keinoin – päihheet ja rikokset – asumisen vaarantajana. Tätä havaintoa tukee myös työpäiväkirjamerkintä litteroinnin alettua:

”Litterointia: Huomioon nousi jo kahden sivun perusteella työporukan halu struktuurille päihiteidenkäyttöön puuttumisessa ja asumisen turvaamisen tärkeys. Nämä itsessään vähentävät työporukan mielestä ja kokemuksen mukaan uusintarikollisuutta”. (Hietsilta 2013, 24.)

Ihminen on elämänsä aikana oppinut tiettyjä tapoja ja perinteitä joita hän noudattaa. Nämä pitää sisällään myös ihmisen arvot ja itselleen asettamansa tavoitteet. Pahimmillaan tekemisen puute voi ihmisen kohdalla muuttua kokemukseksi arvottomuudesta. Tekeminen ja sitä kautta jossakin toiminnassa mukana oleminen voi toimia myös integroijana yhteiskuntaan. Se tuo mukanaan kokemuksen merkityksellisyydestä ja johonkin kuulumisesta. Tekeminen myös aktivoi ja sen myötä oman elämän hallinta voi kehittyä. Oman elämän hallinnan kehittyessä myös mahdollisuudet toteuttaa itseään kasvaa ja voi johtaa esimerkiksi omien kiinnostusten

löytämiseen ja esimerkiksi kouluttautumiseen. Asunnottomien vankilataustaisten henkilöiden on havaittu olevan usein koulutukseltaan vaillinaisia ja heidän työllistymismahdollisuuksiensa olevan vähäiset (Cho & Metraux & Roman 2007, 9; Joukamaa & työryhmä 2010, 28). Kouluttautumisen myötä henkilöllä, jolla ei ole mitään koulutusta peruskoulun lisäksi mahdollisuudet löytää työtä ja hänen osallisuuteensa työmarkkinoihin kasvaa. Tämä liennyttää myös työttömyyden syrjäyttävää vaikutusta. Tekemisen kautta ihmisen elämään tulee myös uusia sosiaalisia suhteita. (Niemelä 2009, 219–220, 226–227.)

Työryhmän puhuessa kuntoutuksesta tarkoitettiin sillä ennen kaikkea juuri tekemistä. Osallistumisen ja tekemisen kautta voitaisiin siis välttyä asiakkaan toimimasta aikaisemmin oppimillaan tavoilla vaan sen sijaan aktivoituvan löytämään uusia merkityksiä elämäänsä. Tekemisen kautta asiakas myös parhaassa tapauksessa löytäisi väylän työmarkkinoille. Uudet sosiaaliset suhteet tarjoaisivat uuden tuttavapiirin, jonka kanssa toimia ja samalla asiakkaalla olisi uusi sosiaalinen ympäristö, jossa ei vaikuta vanhat arvot ja tavoitteet. Kuntoutumista, tai tarkemmin tekemistä ei haluttu kuitenkaan sitoa pelkkään kouluttautumiseen, koska inhimillinen tekeminen voi löytää monia muotoja (vrt. Niemelä 2009, 226). Tupan vaatimuksessa kuntoutukseen sitoutumisessa voidaan nähdä myös inhimillisen tekemisen päihteidenkäyttöä ja rikollisuutta ehkäiseviä vaikutuksia. Päihteettömyys, rikoksettomuus ja vaatimus kuntoutumisesta tukevat toisiaan. Hallitsematon päihteidenkäyttö ja rikokset luultavasti estävät myös osallistumisen moneen muuhun toimintaan.

Seuraamusten tapauskohtaisen käsittelyn työryhmä perusteli sillä, että asiakkaiden tilanteessa myös seuraamusten ja sääntörikkomusten ollessa kyseessä tulee huomioida yksilön koko elämäntilanne. Sääntörikkomukset työryhmä totesi useimmiten liittyvän päihteidenkäyttöön tai vanhojen sosiaalisten suhteiden ylläpito esimerkiksi tuomalla aktiivisesti päihteitä käytäviä tuttavien kotiinsa. Seuraamukset nähtiin sosiaalityön välineinä, joiden avulla henkilö voitaisiin seuraamuksen yhteydessä ohjata päihdepalveluihin tai rajoittamaan toimintaansa päihde- ja rikosmyönteisessä toveripiirissä. Tapauskohtainen harkinta ja seuraamuksien sisältävät vaatimukset nähtiin siis osana Tupan sosiaalityötä.

Tapauskohtaisen sosiaalityön johtajatuksena on, että ihmistä on käsiteltävä sosiaalisten suhteidensa summana. Jokainen yksilö ja perhe tulee kohdata yksilöllisesti ja asiakkaalle tarjottavan avun tulee olla mahdollisimman pitkälle hänen yksilöllisiin tarpeisiin vastaavaa. Perusajatus on, että ihmisen persoona on kaksijakoinen: sosiaalinen ja yksilöllinen. Persoonan yksilöllinen puoli nähdään pysyvämpänä ja syvempänä kuin sosiaalinen, joten sosiaalityön tulee keskittyä persoonan sosiaalisen puolen uudelleen rakentumiseen. Kyse on yksilökohtaisesta työtavasta, jota toteutetaan läheisessä vuorovaikutuksessa yksilöllisesti kunkin asiakkaan kanssa. (Toikko 2009, 271, 273–274.)

Jonkin seuraamuksen tullessa asiakkaalle – esimerkiksi kirjallisen varoituksen – selvitetään asiakkaan koko tilanne, mikä johti kirjalliseen varoitukseen. Samassa yhteydessä jos esiin nousee syitä, joihin voidaan vaikuttaa, ohjataan asiakasta asianmukaisten palveluiden piiriin. Tilanteissa, joissa joudutaan harkitsemaan asiakkaan asumisen päättämistä, otetaan päätöksenteossa huomioon asiakkaan koko elämäntilanne. Samalla selvitetään, mitkä asiat vaikuttivat tilanteen syntymiseen ja voiko näihin tekijöihin vaikuttaa esimerkiksi vaikkapa päihdehoitajaksolla. Jos todetaan, että vaikuttaminen on mahdollista, ohjataan asiakas näiden palveluiden piiriin asumisen välittömän päättämisen sijaan. Vaikka vaikuttaminen ei olisi mahdollista, ohjataan asiakas sosiaalitoimen palveluihin, hänelle varataan ajat ja tarvittaessa asumisohjaaja menee asiakkaan mukaan selvittämään uutta asumismuotoa.

Yleisen periaatteen taustalla voidaan havaita vaikutteita tapauskohtaisesta sosiaalityöstä sekä ihmiselle merkityksellisen toiminnan tärkeydestä. Tapauskohtainen sosiaalityö korostuu sääntörikkomusten seuraamusten toteuttamisen kohdalla ja merkityksellisen toiminnan näkökulma vaatimuksessa osallistumisesta kuntoutukseen. Yleisessä periaatteessa pyritään tapauskohtaiseen sosiaalityöhön myös asumisen kriisiytyessä ja asiakkaalle merkityksellisen toiminnan löytämiseen ja sitä kautta yhteiskuntaan integroitumiseen.

Toistaiseksi vielä vakiintumaton käsite *asumissosiaalinen työ* on syntynyt osana vuosien 2008–2011 pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa kuvaamaan sellaista asunnottomien tai aiemmin asunnottomuutta kokeneiden parissa tehtävää työtä, jonka avulla pyritään vastaamaan asumista vaarantaviin (psyko)sosiaalisiin ja

käytännöllisiin ongelmiin. Asumissosiaalisen työn ensisijainen tavoite on asumisen turvaaminen ja asunnottomuuden ennaltaehkäisy. Tämän lisäksi sen avulla voidaan parhaimmillaan edesauttaa merkittävästi asukkaan kuntoutumista. Asumissosiaalinen työ toteutuu usein ammattilaisten ja asukkaiden välisenä yksilö- ryhmä tai yhteisötason vuorovaikutustyönä, mutta se voi olla myös rakenteellista asumisen tai palvelujärjestelmän epäkohtiin kohdentuvaa moniammatillista verkostotyötä. (Riitta Granfelt 2013.)

Tupassa nähdään, että asiakasryhmän asuminen voidaan turvata ja asunnottomuus parhaiten ehkäistä ennalta sitomalla asuminen päihteettömyys- ja rikoksettomuusvaatimukseen, koska aktiivisesti päihteitä väärinkäyttävän ja rikoksia tekevän ihmisen kuntoutumisen ja asumisen tukeminen on varsin haastavaa.

12.2 Asumisen turvaamisen näkökulma

Asumisen turvaamisen osalta päädyttiin siihen, että yhteistyöhön sitoutuneen asiakkaan asumista pyritään turvaamaan asumisen katkaisemisen sijaan samalla ohjaten palveluihin, joilla voi vaikuttaa asumista uhkaaviin tekijöihin. Esimerkiksi asiakas jonka asumista ollaan päättämässä päihteidenkäytön takia, ohjataan hänet samalla A-klinikalle. Jos asiakas sitoutuu työskentelyyn A-klinikalla, voidaan hänen asumistaan jatkaa. Väliaikaiset vuokrasopimukset nähtiin ryhmässä hyviksi, koska ne ovat keino säilyttää asiakaskontakti jokaisen vuokrasopimuksen uusimisen vaatiessa aina asumisohjaajien tapaamista. Näin voidaan kriisiytyneessä tilanteessa yleensä varmistaa asiakaskontakti viimeistään vuokrasopimuksen umpeutuessa.

Asuminen ja oikeus omaan tilaan nähdään Tupassa lähtökohtana ja astinlautana asiakkaan haluamalle elämänmuutokselle ja kuntoutumiselle. Asumista pyritään tukemalla ja ohjaamalla turvaamaan ja asumisen onnistuminen on asumisohjauksen tavoite. Mikäli asuminen kuitenkin joudutaan päättämään, pyritään ohjaamaan asiakas hänen tarpeitaan vastaavan asumismuodon tai muun hänen tarvitsemansa palvelun pariin ja turvaamaan hänen asumistaan mahdollisimman pitkälle siirtymisvaiheessa. Keskeinen työmenetelmä asumisen turvaamisessa on palveluohjaus ja tapauskohtainen sosiaalityö.

Esimerkkutilanne:

- Asiakas Matti (nimi muutettu) tulee itsetutkiskelussaan siihen lopputulokseen, että ei halua sitoutua pähteettömyyteen, eikä asumiseen sidottuun tukeen ja ohjaukseen. Hän kertoo tästä asumisohjaajalle. Asumisohjaaja ryhtyy yhdessä asiakkaan kanssa kontaktoimaan asianomaisia viranomaisia ja palveluntarjoajia sellaisen asumismuodon löytämiseksi, jossa asumiselle ei ole asetettu vastaavia ehtoja. Asumisohjaaja tarjoaa asiakkaalle sopimusta, jossa hänen asumisensa turvataan muuttoon asti, sillä ehdolla, että sitoutuu noudattamaan Tupan sääntöjä asumisen keston ajan.

Asumisen turvaamista koskevaan kysymykseen aineistolähtöinen sisällönanalyysi tuotti seuraavaa:

”Yhteistyöhön sitoutuneiden asukkaiden asumista turvataan ohjauksella asumista tukeviin palveluihin sekä asumisen sujuvuuden tarkistamisella väli-aikaisten vuokrasopimusten solmimisen avulla”.

Työpajoissa työryhmässä toistuvasti viitattiin palveluihin ohjaamiseen ja asumisen vaarantuessa syystä tai toisesta, nostettiin esille palveluihin ohjaaminen. Työryhmässä koettiin, että asumisohjaajan tehtävänä on juuri tuntea pääkaupunkiseudun palvelukenttä ja opastaa asiakasta tässä kentässä sekä tarvittaessa olla yhteydessä palveluntarjoajiin ja varmistaa asiakkaan palveluiden saanti. Palveluohjaus nähtiin keskeisenä työmuotona Tupassa koskien asumisen turvaamista.

Palveluohjauksellinen viitekehys käy ilmi myös otteessa aineiston analyysistä:

”Ja sit aletaan, et okei, tää on väärä palvelun muoto... et meidän pitäis tämmöses tilanteessa pystyy turvaamaan se ihmisen asuminen siihen asti, kunnes pääsee johonki toiseen, oikeanmuotoiseen asumismuotoon sitte”.

Pelkistettynä:

”Asumisen päättämisen tulee olla hallittua ja saattaa asiakas hänelle sopiviin palveluihin”

Sekä:

”... siin on just lähinnä niinku kyse palveluohjauksesta tai motivoida ja viedä ihmisiä oikeiden palveluiden pariin...”

Pelkistettynä:

”Kriminaalihuollon tukisäätiön asumisohjaus on palveluohjausta ja motivointia”

Palveluohjaukselle on olemassa erilaisia määritelmiä ja se saa erilaisia painotuksia asiakkaasta ja asiakasryhmästä riippuen. Yhteistä eri määritelmiä kuitenkin on, että palveluohjaajan toimeksiantaja ja päämies on asiakas itse. Varsinainen palveluohjaus perustuu asiakkaan ja palveluohjaajan tiiviiseen suhteeseen, jossa oleellista on, että palveluohjaaja ei saa eikä voi käyttää viranomaisvaltaa asiakkaaseensa. Palveluohjauksellinen työote puolestaan tarkoittaa asiakkaan palveluiden varmistamista ja koordinoimista. Kolmantena puhutaan konsultoivasta tai neuvovasta työotteesta, jossa asiakas saa apua johonkin ajankohtaiseen ja selvärajaiseen ongelmaan. (Suominen & Tuominen 2007, 16.)

Periaatteessa nostettu edellytys asiakkaan yhteistyöhön sitoutumisesta tukee palveluohjaukseen kuuluvaa näkemystä asiakkaasta toimeksiantajana ja päämiehenä. Samoin työotteen tulkitsemista palveluohjaukseksi tukee viranomaisvallan puuttuminen Tupan työntekijöiltä. Se, kuinka palveluohjaus kuvataan neuvovana työotteena, jolla keskitytään ajankohtaiseen ja selvärajaiseen ongelmaan tukee Tupan linjausta juuri asumista vaarantavista ongelmista. Ongelmat on siis rajattu niihin, jotka vaarantavat asumista ja näissä tapauksissa asiakasta pyritään yhteistyössä asiakkaan kanssa saattamaan tarvittavien palveluiden piiriin. Yhteistyö asiakkaan ja työntekijän välillä edellyttää osapuolten tasa-arvoisuutta ja vastavuoroisuutta. Työntekijä on yhteistyökumppani, jonka tehtävänä on ylläpitää hienovaraisilla keinoilla asiakkaan fokus kulloinkin käsittelyssä olevassa asiassa. Työntekijän rooli on tässä mielessä sekä ohjaava että asiakaskeskeinen. (Koski-Jännes 2008, 45.)

Palveluohjauksen tavoitteena on aina asiakkaan mahdollisimman itsenäisen elämän tukeminen. Itsenäisen elämän tukeminen tarkoittaa asiakkaan oman toimintakyvyn vahvistamista, niin että päämääränä on hänen roolinsa vahvistaminen omaa elämäänsä koskevassa päätöksen teossa ja hänen siirtyminen oman elämänsä keskeiseksi toimijaksi. Toiminnassa mukana oleminen voi toimia myös integroijana yhteiskuntaan. Toimimisen mukana tulee kokemus merkityksellisyydestä ja johonkin kuulumisesta. Toimimisella on aktivoiva vaikutus ja sen myötä oman elämän hallinnassa voi tapahtua kehittymistä. Elämän hallinnan kehittyessä myös mahdollisuudet toteuttaa itseään kasvaa ja voi johtaa esimerkiksi omien kiinnostusten löytämiseen. (Joukamaa & työryhmä 2010, 28; Suominen & Tuominen 2007, 5–16.)

Palveluohjauksen sisältämä näkemys toimijuudesta yhdistyy myös työryhmän laatimaan vaatimukseen kuntoutukseen osallistumisesta. Työryhmän määritelmä kuntoutuksesta oli hyvin laava ja tarkoitti ennemminkin mielekkääseen toimimiseen osallistumista tai tarpeellisten tukimuotojen piirissä olemista. Asumista pyritään turvaamaan toimijuuden tuottaman elämänhallinnan lisääntymisen kautta yhteistyössä asiakkaan kanssa ja asumisen vaarantuessa ohjaamaan asiakas palveluihin, joista saatu tuki kohdistuu juuri asumisen vaarantaviin tekijöihin.

12.3 Päihteettömyysvaatimuksen näkökulma

Päihteidenkäyttö nähtiin ongelmalliseksi, koska kokemuksen mukaan se tuottaa jossakin muodossa ongelmia asumiseen. Ongelmat vaihtelivat aina vuokratästeistä häiriöihin. Päihteidenkäyttö nähtiin siis arjen hallintaa vaarantavana ja siksi asiakkailta vaaditaan päihteettömyyttä.

Tupa tarjoaa päihteetöntä asumista elämänmuutokseen pyrkiville ja asumisen ehtona on asiakkaan aktiivinen pyrkimys elämänmuutokseen ja valmius yhteistyöhön asumisohjaajien kanssa. Päihteidenkäyttöä ei siis sallita Tupan tarjoamassa asumisessa. Raittiusvaatimuksen ytimessä ei kuitenkaan ole raittius itseisarvona, vaan kokemus- ja teoretiedon kautta syntynyt käsitys päihteiden suhteesta elämänhallinnan ongelmiin, asumisen vaarantumiseen ja uusintarikollisuuteen. Tupassa ymmärretään, että päihdeongelmasta kuntoutumiseen kuuluu usein myös retkahdukset. Näiden käsittelyssä ja sääntörikkomuksista tulevista seuraamuksista päätöstä ohjaavana tekijänä on asiakkaan halu ja pyrkimys elämänmuutokseen sekä yhteistyöhalukkuus. Keskeiset asiakkaiden päihdeongelman parissa työskentelyä ohjaavat metodit ovat puheeksi ottaminen, motivoiva haastattelu sekä palveluohjaus.

Päihteidenkäytön periaatteiden taustalla voitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä havaita seuraavanlaista pohdintaa:

”Tukiasunnot on tarkoitettu päihteettömyyteen ja rikoksettomuuteen pyrkiville”

”Päihteettömyys ja rikoksettomuus ovat edellytyksiä asiakkuudella Kritsissä”

”Päihteidenkäyttö vaikeuttaa arjen hallintaa”

➔ Alaluokka: Päihteettömyys ja rikoksettomuus turvaa asumista

Tämän alaluokan muodostamisen taustalla olevien pelkistettyjen lauseiden taustalla oli lukuisat asumisohjaajien kokemukset päihteidenkäytön aiheuttamista häiriöistä asumisessa aina vuokranmaksusta järjestyshäiriöihin ja tästä johtuen koettiin, että asumista turvaa osaltaan Tupan linjaus päihteettömästä ja rikoksettomasta asumisesta. Asumista turvataan pitämällä yllä päihteettömyysvaatimusta Tupan asiakkaille.

Esimerkkitalanne:

- Asiakas Pekka (nimi muutettu) on vankilasta vapauduttuaan hakeutunut A-klinikan kautta opiaattiriippuvaisille tarkoitettuun korvaushoittoon ja Tupan tarjoaman asumispalvelun asiakkaaksi. Kritsin linjausten mukaan Pekan katsotaan korvaushoidon kautta pyrkivän elämänmuutokseen ja päihteettömään elämäntapaan. Pekka kuitenkin retkahtelee ajoittain ja korvaushoittoon liittyvissä huumeseuloissa on toistuvasti merkkejä kannabiksen ja amfetamiinin käytöstä. Asumisohjaajien arvion mukaan Pekan muutospyrkimykset ovat kuitenkin todellisia ja asiaa puheeksi otettaessa Pekka on valmis käsittelemään ongelmiaan rehellisesti. Pekan kanssa sovitaan, että oheiskäytön lopettamiseen haetaan tukea laitoshoidon päihdekuntoutuksesta. Yhteistyössä A-klinikan kanssa Pekalle järjestyy paikka hoitolaitokseen, jossa Pekka saa oheiskäytön poikki ja mahdollisuuden käsitellä asiaa päihdeterapeutin kanssa. Hän myös pitää aktiivisesti yhteyttä Tupan asumisohjaajien kanssa hoidon ajan. Hoidon jälkeen Pekka palaa Tupaan ja hoitoaika lasketaan mukaan tuetussa asumisessa vietettyyn aikaan, eli Pekan katsotaan edenneen asumissuunnitelmassaan myös laitoshoidon ajan.

Tupan asumisohjauksen periaatteissa päihteidenkäytöstä muotoutui tiivistettynä seuraavanlainen:

”Päihteettömyysvaatimuksella varmennetaan hallittua arkea ja sen kautta päihteidenkäyttöön voidaan puuttua”.

Työryhmässä nousi esiin monia esimerkkejä joissa päihteidenkäyttö oli vaarantanut asumisen. Esimerkit vaihtelivat soluasunnoissa päihtyneenä esiintymisestä häiriökäyttäytymiseen ja vuokrien maksamisen laiminlyöntiin. Päihteidenkäyttö nähtiin työryhmässä hyvin keskeisenä asumisen vaarantajana asiakasryhmällä siihen usein liittyvän häiriökäyttäytymisen ja rikoksien takia. Päihteettömyysvaatimus nähtiin työryhmän osalta keinona puuttua päihteidenkäyttöön. Voidaan todeta, että päihteidenkäyttö nähtiin ennen kaikkea asumisen vaarantajana ja siten asiakkaille asunnottomuuden aiheuttajana.

Kodittomuuteen liittyy paljon rikollisuutta, joka voidaan katsoa johtuvaksi juuri kodittomuudesta. Tässä tapauksessa kodittomuudesta johtuvilla rikoksilla tarkoitetaan esimerkiksi omaisuusrikoksia. Koditon ihminen voi joutua turvautumaan rikoksiin yksinkertaisesti selvitäkseen elinolosuhteissaan. Rikoksien liittyessä asunnottomuuteen ihminen saattaa myös toistuvasti joutua pituudeltaan lyhyille vankeustuomioille. Tällainen epävakaas elämässä ennustaa tulevaakin asunnottomuutta ja vankeustuomioita. Päihteiden käyttö vaikuttaa olevan hyvin yleistä kodittomilla. (Metraux & Culhane 2004, 202, 214; Metraux & Culhane 2006, 504–505.)

Päihteettömyysvaatimus tulee näin ymmärrettäväksi sen seurannaisvaikutusten kautta eli rikoksilla. Lisäksi linjauksessa vaikuttaa myös näkemys siitä, että menetetyn asunnon myötä henkilö altistuu vielä todennäköisemmin päihteidenkäytölle ja rikoksien tekemiselle. Työryhmän linjauksissa oli, että päihteidenkäyttö Kriminaalihuollon tukisäätiöllä asumisen aikana voi johtaa uloskirjaukseen. Jos tämän jälkeen päihteidenkäyttö jatkuu, mukaan tulevat myös rikokset ja toistuvat vankeustuomiot. Näin ollen on järkevämpää, että päihteidenkäyttö on kielletty. Päihteidenkäytön kieltämisellä halutaan myös rauhoittaa välittömästi seuraava aika vankilasta vapautumisen jälkeen, jonka tiedetään olevan asiakkaan kannalta kaikkein epävakaainta aikaa (vrt. Culhane & Metraux 2004, 213). Perusteluna päihteettömyydelle Tupassa asuttaessa on varmistaa ja rauhoittaa välitöntä vapautumisen jälkeistä aikaa

12.4 Uusinta rikollisuuden ehkäisemisen näkökulma

Tupan asumisohjauksen pyrkimyksenä on uusinta rikollisuuden ehkäiseminen ja asuminen Tupassa on ehdollistettu asiakkaan rikoksettomalle elämäntavalle. Kritsin asunnossa ei siis saa asua, mikäli elämäntapaan kuuluu rikollista käyttäytymistä. Asumisohjaajalla ei useinkaan ole käyttöoikeutta viranomaistietoihin, josta syystä keinot puuttua rikolliseen käyttäytymiseen ovat rajalliset. Rikollisuuteen suhtautumisessa nähtiin asia ilman muuta sellaisena, että siihen puututaan ja jos nähdään että siihen voisi jollain olemassa olevalla palvelulla vaikuttaa, ohjataan asiakas kyseiseen palveluun. Pääasiallisesti rikollista käyttäytymistä pyritään ehkäisemään tarpeenmukaisella palveluohjauksella ja puheeksi ottamalla.

Esimerkkutilanne:

- Asiakas Jussi (nimi muutettu) on tuomittu lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista ja on vapauduttuaan tullut Tupan asiakkaaksi ja asumaan Kritsin tukiasuntoon. Asumisohjaajien tekemien kotikäyntien yhteydessä käytyjen keskustelujen tuloksena asumisohjaajilla herää huoli siitä, että Jussi on ajautumassa elämäntilanteeseen, joka saattaa altistaa rikosten uusimiselle. Asumisohjaajat ottavat huolensa puheeksi asiakkaan kanssa ja pyrkivät motivoimaan tätä etsimään tukea ja apua esimerkiksi vertaistukiryhmistä.

Asiakkaan rikolliseen käyttäytymiseen suhtautuminen määrittyi seuraavasti:

”Rikollisuuteen vaikutetaan ottamalla asia puheeksi ja ohjaamalla asianmukaisiin palveluihin”.

Asiakkaan rikollisesta käyttäytymisestä asumisohjaajat saavat kuitenkin harvoin tietoa. Asiakkaat pääsääntöisesti pyrkivät salaamaan rikollisen toiminnan asumisohjaajilta. Asian seuraaminen perustuu enemmänkin asumisohjaajien intuitioon ja kokemukseen, joiden kautta saattaa asumisohjaajalle syntyä huoli asiakkaan mahdollisesta osallisuudesta rikolliseen toimintaan. Ammatillaisen tunne huolesta tai tuntuma siitä, on tärkeä työväline. Kysymys on siitä, että työntekijä muodostaa tilanteesta kuvan ja käsityksen hyödyntäen intuitiivisesti koulutustaustansa sekä työ- ja elämäkokemustaan. Tätä voidaan kutsua hiljaiseksi tiedoksi tai äänettömäksi ammattitaidoksi. (Arnkil & Eriksson 2005, 20–21; Arnkil & Eriksson 2009, 23–27.)

Tupan asumisohjauksessa työntekijälle saattaa nousta huoli asiakkaiden rikollisesta käyttäytymisestä. Rikollinen käyttäytyminen uhkaa asiakkaan asumista ja siten myös asiakassuhteen jatkumista. Ottamalla tämä huolen tunne asiakkaan kanssa puheeksi pyritään puuttumaan ongelmiin varhaisessa vaiheessa. Puheeksi ottaminen on ammatillinen työväline, jossa työntekijä ottaa oman huolensa puheeksi asiakkaan kanssa sen sijaan, että keskittyisi puhumaan tämän ongelmista. Huolen puheeksi ottamisella ammatillainen ilmaisee, että asioiden voidaan ennakoida menevän asiakkaan kannalta epämieluisaan suuntaan, mikäli muutosta ei tapahdu. Ammatillaisen oman huolen puheeksi ottaminen on perusteltua aina kun huoli muodostuu olennaiseksi tekijäksi asiakkuussuhteessa. (Arnkil & Eriksson 2005, 7–8; Arnkil & Eriksson 2009, 20–23.)

Tupan asumisohjaajan tulee siis olla herkkä omille tuntemuksilleen ja aavistuksilleen ja pyrkiä ottamaan ne avoimessa, empaattisessa ja eteenpäin pyrkivässä hengessä

asiakkaan kanssa puheeksi. Puheeksi ottamisen ei tule kuitenkaan olla luonteeltaan syyllistävää. Vakiintuneena puheeksi ottamisen välineenä on Tupassa muodostunut motivoiva haastattelu. Asumisohjaajan epäillessä rikollista käyttäytymistä asia otetaan lähtökohtaisesti puheeksi. Näiden keskusteluiden viitekehukseksi työryhmä määrittäi motivoivan haastattelun.

Motivoiva haastattelu on työmenetelmä, jonka on todettu lukuisissa tutkimuksissa virittävän ja edistävän muutosta. Se on asiakaskeinen ja direktiivinen menetelmä, jolla lisätään asiakkaan sisäistä muutosmotivaatiota tutkimalla ja selvittämällä ambivalenssia. Menetelmän tavoitteena on auttaa asiakkaita ratkaisemaan sellaisia motiiviristiriitoja, jotka ehkäisevät positiivisia muutoksia käyttäytymisessä. Esimerkiksi päihderiippuvaiselle ominaisia motiiviristiriitoja syntyy siitä, että päihteidenkäyttö tuottaa samalla sekä tyydytystä että monenlaista haittaa. (Koski-Jännes 2008, 42–43.) Toisessa työpajassa tullut toteamus yhdistää motivoivan haastattelun ja palveluohjauksen toisiinsa:

” ...että mihin me pystytään ikään kuin ajattelee vaikuttavamme tai minkälaiseen rikollisuuteen, miten me pystytään vaikuttaa, nii se on ehkä semmonen mä sanoisin mikä liittyy huono – osasuuteen niinku ja syrjäytymiseen ja asunnottomuuteen ja semmoseen vähän niinku kaoottisuuteen elämässä. Nii siihen me pystytään tarjoo jotain oikeeta ratkasuu”.

Työryhmä toi esiin juuri asiakkaan elämän kaoottisuuden rauhoittamisen ja tähän liittyy toteamus kolmannesta työpajasta:

” ...siit motivoivahaasttelu jutusta mistä XXX sano, ni ristiriidan näkyväksi tekeminenhän on niin ku ihan suoraan motivoivan haasttelun menetelmiä, et voi niinku sanoa, että ymmärrän täysin, mutta en hyväksy tai että voi niinku saada asiakkaan ymmärtämään, että se että sä haluat nyt toimia noin on ihan ymmärrettävää, mutta se ei nyt niin ku vie sun asioita yhtään niin ku siihen suuntaan, mitä sä oot just kertonu ja vahvasti osottanu kohti pyrkiväsi”.

Tupassa rikolliseen käyttäytymiseen siis reagoidaan asian tai jo epäilyksen puheeksi ottamisella ja yrittämällä tuoda asiakkaalle ristiriitaa esiin hänen ajatuksissaan, toiminnassaan, pyrkimyksissä tai kaikissa kolmessa. Ristiriidan kautta saattaa syntyä

halua uusia omaa toimintaansa ohjataan tällöin mahdollisesti palveluihin, jossa voi saada tarvittua tukea ja apua.

Tupassa tasa-arvoisen ja vastavuoroisen asiakassuhteen luomiselle asettaa haasteita se, että samalla kun asumisohjaajan tulisi olla asiakasta motivoiva ja auttava taho, on hän myös tämän itsemääräämisoikeutta rajoittava taho. Tämä ilmenee esimerkiksi siinä, että asiakkaan asuminen on sidottu asiakkaan raittiuspyrkimykseen. Ihanne tilanteessa asiakas voisi kertoa asumisohjaajalle avoimesti, mikäli hän ei aiokaan pyrkiä raittiuteen tai mikäli asiakas on retkahtanut. Tällöin asumisohjaaja voi motivoinnin lisäksi tarjota asiakkaalle palveluohjausta ja auttaa tätä saavuttamaan tarpeenmukaiset palvelut.

12.5 Työpajojen vaikutus asumisohjauksen periaatteiden selkeyteen

Kysymys liittyen Tupan linjauksien selkeyteen ja johdonmukaisuuteen liittyen asiakkaiden päihteiden käyttöön nousua tapahtui kyselyn mukaan yhden yksikön verran. Vastaajien voitiin todeta olevan nykyään jokseenkin samaa mieltä tämän väittämän kanssa. Päihteidenkäytön osalta periaatteiden voitiin katsoa selkeytyneen ja tätä näkemystä tukee myös loppukyselyssä olleet kommentit:

”..Linja on hyvin tarkentunut viime aikoina mm. varoituskäytäntöjen sekä hoitoonohjaus – käytäntöjen seurauksena. Päihteiden käyttöön puututaan heti.”

”Tupa:n linjaa on selkeytetty ja aiempia lapsuksia alettu korjaamaan. Silti lisää selkeyttä ja toimintaohjeita kaivataan”

Videoidusta aineistosta pystyi havaitsemaan, että työpajoissa juuri päihteidenkäyttöön suhtautumisen pohtimiseen käytettiin paljon aikaa. Päihteidenkäyttö myös toisintui teemana kaikissa työpajoissa. Kyselyiden perusteella voitiinkin näin varovaisesti todeta päihteidenkäyttöä koskevien linjauksien selkiintyneen.

Tupan linjauksien selkeydestä ja johdonmukaisuudesta ei oltu työpajojen jälkeen samaa eikä eri mieltä. Tämän väittämän kohdalla oli loppukyselyn keskiarvo pienempi kuin alkukyselyn, eli työryhmässä ei enää nähty asiaa yhtä selkeänä kuin aiemmin.

Loppukyselyistä esiin nousi yhteen lomakkeista annettu sanallinen lisäys: ”Kaipaa ehkä vielä hieman tarkennusta”.

Vastaukselle annetun arvon muutosta voi lähestyä ”Kaipaa ehkä vielä hieman tarkennusta” – lauseen kautta. Työpajaprosessin alkuun kuuluu vallitsevien toimintatapojen kyseenalaistaminen ja kehittämisen tarvetilan täsmentäminen. Kyseenalaistamisvaiheessa työn nykyisten ratkaisuiden riittämättömyys tulee osoitetuksi työpajaan osallistujille. Se, mitä pitäisi muuttaa, ei kuitenkaan ole vielä välttämättä tässä vaiheessa selvää. (Ahonen, Lintula, Schaupp, Virkkunen 2010, 58; Launis, Schaupp, Koli, Rauas-Huuhtanen 2010, 62.) Tämä tarjosi meille mahdollisuuden nähdä kyselyissä tapahtuneiden arvojen muutos siitä näkökulmasta, että työntekijöiden voitiin tulkita tulleen tietoisemmaksi kyseisen periaatteen selkeyttämisen tarpeellisuudesta. Tätä oletusta tuki myös lause ”Kaipaa ehkä vielä hieman tarkennusta”.

Asiakastyön tavoitteiden selkeydestä ei oltu työpajojen päätyttyä samaa eikä eri mieltä. Vastauksen arvossa oli tapahtunut yhden yksikön lasku. Yhdessä loppukyselyn vastauksessa todettiin kuitenkin Tupa:ssa käytössä olevien tilanearvioiden ja tuetun asumisen suunnitelman helpottavan tavoitteiden määrittelyä.

Arvon laskemiseen saatiin mielenkiintoinen näkökulma yhdistämällä siihen väittämiin ”Koen, että Tupan asumisohjauksen nykyisillä linjauksilla ja periaatteilla voidaan asiakastyössä vastata asiakkaiden tarpeisiin” ja ”Pystyn aina arvioimaan tekemäni asiakastyön onnistumisen suhteessa sille asetettuihin tavoitteisiin” saadut tulokset. Molempien arvot olivat pysyneet niin alku- kuin loppukyselyissä samoina. Ensimmäiseksi mainitulla pysyi arvona neljä (4) ja jälkimmäiseksi mainitussa arvo kolme (3). Näitä väittämiä ei käsitelty uudelleen erikseen, vaan niiden avulla tulkittiin laskenutta arvoa asiakastyön tavoitteiden selkeydessä. Mielestämme tavoitimme enemmän kyselyjen tuloksista valjastamalla nämä vastaukset muuttuneen arvon tulkitsemiseen.

Näitä väittämiä oli avattu esimerkiksi seuraavilla kommentteilla: ”Uskon, että melko vahvasti. Välillä toki on kehitettävää ja suunnistamista, mutta pääsääntöisesti!” (koskien asiakastyön ja asiakkaiden tarpeisiin vastaamista), sekä ”Asumisohjaajien resurssit ovat

hyvin rajalliset asiakasmäärien ollessa suuria. Asumisohjauksen linjaukset ja periaatteet ovat ok”.

Asiakkaista tehtävän tilannearvio-lomake ja tuetun asumisen suunnitelma olivat työpajoja toteutettaessa vielä suunnitteluvaiheessa. Niiden tarkoituksena on suunnata työtä juuri asiakkaan elämäntilanteen ja siitä esille nousevien tarpeiden hahmottamiseen ja ratkaisukeinojen löytämiseen. Toisaalta samasta asiasta todettiin sen olevan kehittämistä ja suuntaamista tarvitsevaa (”Välillä toki on kehitettävää ja suunnistamista”). Tilannearvio ja tuetun asumisen suunnitelma otettiin käyttöön tutkimuksen toiminnallisen vaiheen, eli työpajatyöskentelyn rinnalla, mikä oli osaltaan saattanut ohjata työntekijöiden huomion juuri asiakkaiden tarpeiden hahmottamisen kehittämiseen, johon myös luontevasti yhdistetään asiakasmäärien kasvu sekä asumisohjaajien rajalliset resurssit.

Tupassa oli siis asumisohjaajien osalta käynnissä samaan aikaan kaksi kehittämisaluetta: asiakkaiden tarpeiden arvioinnin haltuunotto tilannearvioiden ja tuetun asumisen suunnitelman osalta sekä asiakastyön periaatteiden työstäminen työpajojen kautta. Toinen kehittämisalueista oli suoraan asiakastyön työtapoihin suunnattu ja toinen asiakastyön periaatteisiin.

Sovelsimme tähän ajatusta toimintakonseptien epäsynkronista. Toimintakonseptien epäsynkronit liittyvät tilanteisiin, joissa muutoksissa on yhteensopimattomuutta eli eriaikaisuutta sekä erisuuntaisuutta. Epäsynkroni toimintakonseptin muutoksessa voi johtua esimerkiksi siitä, että samassa organisaatiossa työtä kehitetään toisaalla asiakkaan näkökulmasta ja samaan aikaan toisaalla vaikkapa liiketoimintastrategian näkökulmasta. Tällainen muutoksen epäsynkroni tuottaa pahimmillaan kokemuksia ristiriitaisista vaatimuksista ja tiedon ja tulkintojen siirtymättömyyttä. (Launis, Schaupp, Koli, Rauas-Huhtanen 2010, 34)

Tupassa oli siis samaan aikaan käynnissä kaksi kehittämisprosessia, joista toinen suuntautui suoraan käytäntöön asiakastyön välineen käyttöönottoon ja toinen joka suuntautui asiakastyön periaatteiden miettimiseen. Asiakastyötä lähestyttiin samaan aikaan kahdesta eri suunnasta. Sovellettuamme tähän tilanteeseen ajatusta epäsynkronista pystyimme toteamaan, että oli ymmärrettävää jos asia muuttui

epäselvemmäksi joko käytännön tai periaatteiden tasolla asian sillä hetkellä ollessa muutostilassa kahdella eri tasolla.

Mahdollisesta epäsynkronista huolimatta pystyimme havaitsemaan, ettei se aiheuttanut pahoinvointia työyhteisössä. Työntekijät kokivat työn mielekkääksi ja siinä oli tapahtunut nousua kuten myös kokemuksissa työn onnistumisessa. Työ koettiin myös yhä tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Työpajat ja niiden kautta tavoiteltu muutos ei siis oletettavasti näyttäytynyt epämukavana työpajoihin osallistuneille työntekijöille.

Tutkimusta suunniteltaessa oli ajatuksena, että Tupan työryhmä pysyisi samana alkukyselyn ja loppukyselyn välisen ajan, jolloin mielipidekyselyjen tuloksista olisi voinut kenties päätellä enemmän. Tilanteiden muuttuessa myös suunnitellun toiminnan tarkoitus muuttuu. Tupan työryhmä eli voimakkaasti koko opinnäytetyöprosessin ajan ja lopulta yhdessäkään työryhmässä ei ollut osallistujien osalta keskenään identtinen ryhmä. Työryhmästä lähti vanhoja työntekijöitä ja siihen tuli uusia tilalle. Työryhmistä tuli osaltaan foorumeita, joissa myös toisaalta siirrettiin uusille työntekijöille työryhmän kollektiivista kokemusperäistä tietoa Tupan asiakastyötä ja toisaalta otettiin uusilta työntekijöiltä vastaan uusia ajatuksia ja näkökulmia asiakastyöhön.

Työpajat myös luonnollisesti aiheuttivat sen, että asumisohjauksen periaatteista ja niiden osalta tehdyistä linjauksista käytiin jatkuvaa keskustelua ja ajatustenvaihtoa työryhmässä. Osaltaan tämä varmasti auttoi uusia työntekijöitä perehtymään Tupan asiakastyöhön ja osaltaan taas varmasti loi käsitystä siitä, että päihteidenkäyttöön ja rikolliseen käyttäytymiseen suhtautumisessa Tupan asiakasryhmän kohdalla ei ole mitään yksinkertaista, vaan kysymys on varsin monisäikeisestä, -sävyisestä ja -tasoisesta ongelmasta. Lisäksi tämä prosessi haastoi vanhat työntekijät pohtimaan uudelleen omia asenteita ja näkökulmiaan.

13 JOHTOPÄÄTÖKSET

Työpajojen tuloksina saatiin Kriminaalihuollon tukisäätiön (Krits) Tuetuille asumispalveluille (Tupa) laadittua yhteiset periaatteet asiakkaiden päihteiden käyttöön ja rikolliseen käyttäytymiseen suhtautumisen osalta sekä asumisen turvaamisen näkökulman osalta. Alku- ja loppukyselyjen tuloksien mukaan suurin anti työpajoilla on ollut etenkin päihteidenkäyttöä koskevien periaatteiden osalta. Tämä on asumisohjaajan näkökulmasta ymmärrettävää, sillä Tupan kohderyhmän kanssa työskennellessä asiakkaiden päihteidenkäyttö on erittäin usein se kaikista näkyvin oirehtimisen muoto ja seikka, johon asumisohjaajan on reagoitava, sillä asuminen Tupassa edellyttää päihteettömyyttä.

Muutoksen toteuttamista alle kuudella työpajalla pidetään erittäin epätodennäköisenä. Jos työpajoja on alle kuusi, jää prosessista puuttumaan sille tärkeitä vaiheita. Työpajoihin valmistautumisen lisäksi työpajoihin luetaan kuuluvan neljä vaihetta. Muutos- tai työpajojen alussa on analyysivaihe. Analyysivaiheessa kerätään aineisto työn nykyisestä sujumisesta ja sujuvuuteen vaikuttavista ongelmista. Toimintatapoja kyseenalaistetaan jäsentyneesti. Kyseenalaistamisen tarkoituksena on löytää omista toimintatavoista sellaisia toimimattomia kohtia, jotka vaikeuttavat tai estävät nykyisiin työn vaatimuksiin vastaamisen. Samalla työpajaan osallistuvat oppivat kyseenalaistamaan omaan työhönsä liittyviä osia. (Launis, Schaupp, Koli, Rauas–Huuhtanen 2010, 64, 67–68.)

Toimintatutkimuksen kannalta meidän oli tutkijoina tehtävä rajausta aineiston määrän suhteen ja ottaa huomioon Tupan resurssit. Saimme pidettyä neljä työpajaa, joihin budjetoitiin yhteensä noin 15 tuntia koko Tupan henkilöstön ja muutamien muiden Kritsin työntekijöiden työaika. Vaikka emme pystyneetkään tutkimuksen kautta toteuttamaan kuutta työpajaa, uskomme saavuttaneemme niitä tuloksia, joita tutkimukselle oli asetettu. Tupan asumisohjauksen periaatteiden iskostuminen osaksi arkityöskentelyä tulee luonnollisesti vaatimaan asian jatkotyöstämistä osana Tupan normaalia kehitystyötä. Työpajojen kautta saimme kuitenkin työryhmän käymään keskustelua asiakastyön hankaluuksista ja ongelmakohtista.

Tulkintavaihe seuraa analyysivaihetta. Tulkintavaiheessa kiteytetään analyysivaiheessa saatua tietoa työstä ja pyritään löytämään työn sisällä elävät jännitteet ja ristiriidat. Kiteytyksessä pyritään tulkintavaiheessa löytämään työstä ne kohdat, jotka ovat muutosten myötä kehittyneet eri suuntiin tai esimerkiksi päällekkäisinä toimintatapoina. Tulkintavaiheessa ideoidaan myös uusia toimintatapoja. Samalla pyritään myös luomaan organisaation johdon kanssa vuoropuhelu, jotta uudet ideat saataisiin sopimaan myös johdon näkemykseen toiminnasta. (Launis, Schaupp, Koli, Rauas–Huuhtanen 2010, 69–70.)

Jokainen työpaja aloitettiin käymällä läpi edellisten työpajojen antia, jonka jälkeen käytiin ryhmäkeskustelua erikseen sovitusta temasta. Mielestämme työpajoissa käyty keskustelu olikin pitkälti juuri tulkintavaihetta, jossa työryhmä pyrki löytämään yhteisiä näkemyksiä sekä ratkaisumalleja ongelmakohtiin.

Kolmas vaihe on kokeilu- ja kehittämisvaihe. Tässä vaiheessa aletaan kokeilla uusia tapoja toimia. Tässä vaiheessa aletaan myös saada kokemusta ja havaintoja siitä, voivatko uudet ideat todella toimia arjen työssä. Kokeiluiden tulee olla hyvin konkreettisia ja selkeästi sovittuja toteuttamisen osalta. Jos kokeiluiden toteuttaminen jää ideatasolle, on niiden jatkuminen sellaisiksi, että niitä voisi toteuttaa käytännössä hyvin vaikeaa. (Launis, Schaupp, Koli, Rauas–Huuhtanen 2010, 71–72.)

Kokeilu- ja kehittämisvaihe Tupassa käynnistyi oikeastaan vasta työpajatyöskentelyn jälkeen, jolloin työpajoissa luodut asumisohjauksen periaatteet otettiin arkityössä käyttöön osana asumisohjauksen käsikirjaa sekä tuetun asumisen suunnitelman ja tilanearviolomakkeen kanssa. Tämä prosessi on edelleen käynnissä työryhmässä.

Viimeisenä vaiheena on arviointivaihe. Arviointivaiheessa niin pajaprosessit kuin kokeilutkin arvioidaan sisällöllisesti. Arviointivaiheessa käydään läpi kaikkien osallistujien kokemukset ja havainnot niin pajaprosessista kuin kokeiluistakin. Palaute osallistujilta on mahdollista kerätä esimerkiksi yhteisellä keskustelulla tai kirjallisesti. Samalla arvioidaan myös, onko aloitetun kehittämisen suunta oikea. (Launis, Schaupp, Koli, Rauas–Huuhtanen 2010, 73.)

Arviointivaiheen aika Tupassa on edesspäin. Työpajojen osalta kävimme keskustelua ja saimme työryhmän jäseniltä palautetta työskentelystä. Ongelmana tämän palautteen arvioinnissa on juuri edellä mainittu Tupan kehitystyön monitahoisuus. Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus oli osa Tupan laajempaa kehitystyötä, mikä ajoittain sotki työryhmän käsitystä opinnäytetyömme ja Tupan kehitystyön erillisistä tavoitteista. Näiden kehitystoimien päällekkäisyyden ja limittäisyyden avaamisessa työryhmälle emme onnistuneet täydellisesti, ehkä osaksi siksi, että näkemys siitä on kirkastunut meille tutkijoillekin vasta prosessin myötä.

Periaatteiden pohdinta päihteidenkäytön osalta oli juuri se osa – alue, jossa syntyi konkreettisia ideoita ja sovittiin uusia käytäntöjä toteutettavaksi. Näitä alettiin toteuttaa pajaprosessin aikana ja niistä saatiin näin myös kokemuksia ja havaintoja. Muiden osa – alueiden osalta ei syntynyt näin vahvaa näkemystä siitä, miten tulisi toimia. Poikkeuksena tästä oli asumisen turvaamisen näkökulma, jonka osalta päätettiin vakioida käytäntö ohjata asiakas sosiaalitoimen asumisen arvioon asiakkuuden päättyessä Tupassa. Pajaprosessin vaiheiden kautta tulkittaessa tulee myös lisää ymmärrystä sille, miksi juuri päihteidenkäytön osalta koettiin periaatteiden selkeytyneen.

Kysymys, miten Tupan asumisohjauksen periaatteissa tulisi suhtautua asiakkaiden rikolliseen käyttäytymiseen, on jo itsessään äärimmäisen haastava, koska termi ”rikollinen käyttäytyminen” pitää sisällään niin monenlaista toimintaa aina ajokorttita ajosta ihmisten murhaamiseen, jolloin siihen on hankala luoda mitään kaiken kattavaa periaatetta. Lisäksi ongelmana Tupassa on se, ettei asumisohjaajien käytettävissä ole viranomaistietoja, jolloin työskentelyssä ollaan pitkälti yksin asiakkaan kertoman varassa. Työpajoissa tämä monimutkaisuus tunnistettiin ja tunnustettiin ja linjattiin, että Tupassa suhtaudutaan asiakkaiden rikolliseen käyttäytymiseen vastaavasti kuin yhteiskunnassa yleisesti ottaen rikollisuuteen suhtaudutaan; ei hyväksytä, mutta ymmärretään asioiden suhteellisuus.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että työpajoja toteutettuna demokraattisella dialogilla käytettiin opinnäytetyössämme osittain onnistuneesti. Asumisen turvaamisen periaatteiden ja päihteidenkäyttöä koskevien periaatteiden osalta päästiin konkreettisiin ideoihin, joita alettiin toteuttaa jo työpajojen aikana. Niiden osalta päästiin kokeilu – ja

kehittämisympäristöön. Muut periaatteet jäivät tulkintavaiheeseen, jossa tultiin enemmän tietoisiksi ristiriidoista ja erisuuntaisista linjauksista.

Demokraattinen dialogin on mahdollinen lähestymistapa työpajassa. Demokraattisen dialogin avulla voidaan työpajamuotoisessa työskentelyssä löytää uusia konkreettisia tapoja muuttaa käytännön työn työtapoja. Jotta muutos alkaisi elää työssä, tulisi varmistaa, että uudet ideat ja käytännöt ovat konkreettisia ja arjen työssä mahdollisia kokeilla. Näin varmistutaan siitä, että kokeilut ovat kaikkien toteutettavissa ja niistä saadaan havaintoja ja kokemuksia. Voimme todeta, että juuri asiakkaiden päihteenkäyttöä koskevien periaatteiden osalta tämä toteutui ja tuotti siten tulosta.

Se, millä tavoin Tupan asumisohjauksen periaatteiden pohtiminen yhdessä on vaikuttanut työntekijöiden käsitykseen periaatteiden selkeydestä, on todettava, että juuri konkreettisten uusien mallien kautta toteutetut osiot ovat vaikuttaneet eniten työntekijöiden käsitykseen ja kokemukseen periaatteiden selkeydestä. Johtopäätöksenä voimme myös todeta, että vaikka kehittämisen tarkoitus olisi suuntautua työtä koskeviin periaatteisiin, olisi syytä samassa yhteydessä pohtia, kuinka periaatteita voisi testata työssä konkreettisesti. Tällöin periaatteiden toimivuutta olisi mahdollista kokeilla myös käytännössä. Tällöin periaatteet myös alkaisivat näyttäytyä selkeämpinä työntekijöille. Periaatteen toteuttamiselle tulisi siis olla konkreettinen keino tai tapa toimia.

14 POHDINTA

Kun pyritään sosiaalityössä olemassa olevien käytäntöjen muuttamiseen ja kehittämiseen tulee työn käytännön toteuttajien tieto keskeiseksi (Julkunen & Saurama 2009, 310). Opinnäytetyömme toteutuksessa pyrimme tähän työpajoissa käytyjen ryhmäkeskustelujen ja tasavertaisen dialogin keinoin. Työpajoissa halusimme tarjota kaikille Tupan käytännön työtä tekeville tilan, jossa he voisivat sanoittaa tietoaan asiakkaista ja työstä. Halusimme aloittaa yhdessä periaatteiden luomisen, jotka palvelisivat työn arkea. Juuri arki osoittaisi aikanaan näiden periaatteiden ja niiden

kautta syntyvien käytäntöjen toimimisen. Paras keino ankkuroida tämä työpajatyöskentely arkeen, oli ottaa siihen mukaan työntekijöitä arjesta.

Tupan työryhmä siis päätyi tekemään periaatteet, jotka ovat linjassa Kritsin päämäärien ja tarkoituksen kanssa ja samalla tekemään selkeän pesäeron uuteen asuttamistrendiin – Asunto ensin – periaatteeseen. Työryhmä perusteli kantansa sillä, että vapautuvalla vangilla pitää olla mahdollisuus halutessaan sellaiseen asumispalveluun, joka tukee hänen elämänmuutospyrkimystään, johon useimpien kohdalla myös päihteiden väärinkäytön välttäminen kuuluu. Työryhmä ei kuitenkaan ollut sitä mieltä, etteikö elämänmuutosta voisi tapahtua myös Asunto ensin –periaatteen mukaan toimivissa asumispalveluyksiköissään. Kysymys on lopulta siitä, että Krits ei voi – perustehtävänsä, kuntouttavan kriminaaliryhmän tukemista, ajatellen – tuottaa sellaista asumispalvelua, jossa elämänmuutosta ei välttämättä tapahdu. Työryhmä katsoo, että säätiö ei voi samaan aikaan sekä tukea kuntouttavaa kriminaaliryhmää että tarjota asumista aktiivisesti päihitteitä väärinkäyttäjille ja rikoksia tekeville ihmisille. Työryhmässä syntyi ajatus, että Tupan palvelut ovat yksi vaihtoehto ja mikäli asiakas ei halukaan sitoutua päihitteettömyyteen ja/tai rikoksettomuuteen, voi hän Tupan kautta ohjautua sellaisiin asumismuotoihin, joissa tällaisia vaatimuksia ei ole. Käyttämällä kuntoutus – sanan sijaan elämänmuutosta mahdollistuu myös tällainen toiminta. Tupa voi olla polku elämänmuutokseen niille, jotka eivät välttämättä halua sitoutua esimerkiksi päihitteettömyyteen ja siihen mahdollisesti liittyvään kuntoutukseen. Näkemällä asiakkaan prosessi elämänmuutoksena avautuu silloin myös työntekijöille mahdollisuus etsiä asiakkaan elämänkenttään sellaisia toiminnan muotoja, jotka tukisivat juuri asiakkaan määrittelemää elämänmuutosta. Asiakkaan elämänmuutos ei tällöin olisi enää prosessi, jota koetetaan määrittää työntekijöiden toimesta vaan yhteistyössä ratkaisuja etsien.

Tupan työryhmän mielipidettä on syytä pysähtyä pohtimaan, sillä koemme erityisesti onnistuneemme opinnäytetyössämme etenkin työyhteisössä elävän hiljaisen tiedon, joka useimmiten pohjaa niin kokemukseräiseen kuin teoreettiseenkin tietoon, näkyväksi tekemisessä. Puimme yhdessä työryhmänä lukuisien tuntien ajan kaikista vaikeimmista Tupan asiakastyöhön liittyvistä kysymyksistä ja pyrimme löytämään yhteisiä näkökantoja ja ratkaisumenetelmiä niihin. Emme keksineet pyörää uudelleen emmekä edes tavoitelleet sitä. Sen sijaan me kykenimme tämän opinnäytetyöprosessin kautta

tuomaan esille suuren osan siitä asiantuntijuudesta, jota Tupan työryhmässä kohderyhmänsä osalta on.

Kuten aineistoa abstrahoidessamme jo esitimme, tukeudutaan Tupan asiakastyössä pitkälti tapauskohtaisen sosiaalityön perinteeseen ja asiakastyön keskeisiä työvälineitä ovat motivoiva haastattelu, puheeksiotto, palveluohjaus sekä tuetun asumisen suunnitelma ja tilannearviolomake. Ymmärryksemme mukaan Tupassa tehdään työtä, jota Riitta Granfelt kutsuu asumissosiaaliseksi työksi. Työssään Tupan asumisohjaajat tukeutuvat Tupan asumisohjauksen käsikirjaan ja siinä esitettyihin asiakastyön periaatteisiin.

Uskomme, että tämän toimintatutkimuksen tuloksena syntyneet periaatteet ja linjaukset ovat yleistettävissä ja käyttökelpoisia myös muissa vastaavanlaista palvelumuotoa vastaavalle kohderyhmälle tarjoavissa tukiasumispalveluyksiköissä. Havaitsimme myös, että jos jatkossa tällä tavoin järjestettyä työn kehittämistä toteutetaan, olisi keskeistä, että kaikki myös periaatteen tasolla tehtävät uudistukset saatettaisiin myös käytännöiksi. Tällöin niiden toimivuutta voidaan seurata ja alkavat myös elämään työn arjessa. Työmme tarjoaa jatkotutkimuksen kannalta mielenkiintoisia mahdollisuuksia, kuten esimerkiksi sosiaalityössä periaatteiden saattaminen näkyväksi käytännön toiminnassa. Lisäksi erityisesti Kriitsillä voitaisiin tehdä arviointitutkimus nyt tekemämme toimintatutkimuksen seurauksista sekä siitä, voiko tämän kaltaisella työpajatyöskentelyllä vaikuttaa myös koettuun työhyvinvointiin.

LÄHTEET:

Asunnottomat 2008. Selvityksiä 3/2009. ARA – asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus.

Asunnottomat 2011. Selvitys 1/2012. ARA – asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus.

Asunto ensin 2012. Internet sivut osoitteessa:
http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunto_ensin_-_periaate/ae_keskeiset_periaatteet
 Viitattu 16.4.2012.

Alasoini, Timo 2011. Hyvinvointia työstä: kuinka työelämää voidaan kehittää kestäväällä tavalla, Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus, Työelämän kehittämisohjelman raportteja 76/2011, Helsinki.

Arnkil, Tom Erik & Eriksson, Esa 2005. Huoli puheeksi – opas varhaisista dialogeista. Helsinki: Stakes.

Arnkil, Tom Erik & Eriksson, Esa 2009. Taking up One's Worries – A handbook. Elektroninen aineisto osoitteessa:
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80315/d4782cad-3b09-471b-b80c-bb42f6f07ee6.pdf?sequence=1> Viitattu 2.9.2013. Jyväskylä: Gummerus.

Beer, Andrew. Clower, Terry, Faulkner Debbie & Paris, Chris 2011. Housing transitions through the life course – Aspirations, Needs and Policy. The Policy Press: Bristol.

Bradbury, Hilary & Reason, Peter 2003, Action Research: An Opportunity for Revitalizing Research Purpose and Practices, Qualitative Social Work 2 (2), sivut: 155–175.

Denzin, Norman K & Lincoln, Yvonna S. (toim.) 2003. Strategies of Qualitative Inquiry. Toinen painos. Kemmis, Stephen & McTaggart, Robin

”Participatory Action Research”. Sage publications: London. Sivut. 33–397.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Espoo 2013. Espoon kaupungin internetsivut osoitteessa http://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/Terveyspalvelut/Mielenterveys_ ja_ paihdeh_ oito/Asunnottomien_ palveluja. Viitattu 14.1.13.

Fern, Elizabeth 2012, Developing social work practice through engaging practitioners in action research, *Qualitative Social Work* 11 (2), sivut: 156–173.

Granfelt, Riitta 2013. Kirjallinen henkilökohtainen tiedonanto sähköpostitse 30.1.13. Viitattu 30.1.13.

Grönfors, Martti 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Juva: WSOY.

Grönfors, Martti 2007. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (Toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-Kustannus, Jyväskylä, sivut: 151–167.

Heikkilä, Tarja 2010. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.

Heikkinen, Hannu L.T, Huttunen Rauno, Moilanen Pentti (toim.) 1999. Siinä tutkija missä tekijä – Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: WSOY.

Helsingin kaupunki 2013. Helsingin kaupungin internetsivut osoitteessa <http://www.hel.fi/hki/Helsinki/fi/Palvelut/Sosiaali-+ja+terveyspalvelut>. Viitattu 14.1.13.

Hietsilta, Jari-Pekka 2013. Työpäiväkirja 2012–2013.

- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008, Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hee Jeon - Yun 2004, The application of grounded theory and symbolic interactionism, Scandinavian Journal of Caring Sciences 18, sivut: 249–256
- Hämäläinen, Jukka 2013. Työpäiväkirja 2012–2013.
- Joukamaa, Matti ja työryhmä 2010, Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve, Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2010, Vammala.
- Julkunen, Ilse & Saurama; Erja 2009, Lähestymistapana käytäntötutkimus. Teoksessa Mäntysaari, Mikko, Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (Toim.) Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus, Jyväskylä. Sivut: 293–314.
- Järvinen, Annikki; Koivisto, Tapio; Poikela, Esa 2000, Oppiminen työssä ja työyhteisössä. Juva: WSOY.
- Karsikas, Vuokko 2005, Selvinpäin olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantuminen, Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2005, Vammala.
- Korhonen, Erkki 2002. Asunnottomuus Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus: Helsinki.
- Koski-Jännes, Anja 2008. Motivoivan haastattelun periaatteet ja menetelmät. Teoksessa Koski-Jännes, Anja, Riittinen, Liisa & Saarnio, Pekka (toim.) Kohti muutosta – Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Helsinki: Tammi, 41–64.
- Kuokkanen, Ritva, Manninen, Anja & Hyväri, Susanna 2009. Hyvinvointipalvelujen kehittämisen näkökulmia – sosiaalialan ylemmän tutkinnon kehittämistehtävien valossa. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) Sosionomilta eivät hommat lopu – Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK –tutkinnoissa. Kemi-Tornion

ammattikorkeakoulun julkaisuja, sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 1/2009. Kouvola. Sivut 157–173.

Lahtonen, Maarit 1999. Keskustellen parempaan työyhteisöön. Teoksessa Heikkinen, Hannu, Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti (toim.) Siinä tutkija missä tekijä – Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Atena: Juva. Sivut 201–220.

Launis, Kirsti; Schaupp, Marika; Koli, Annarita, Rauas – Huuhtanen, Sirpa 2010, Muutospajaohjaajan opas, Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus, Työelämän kehittämisohjelman raportteja 71/2010, Helsinki.

Lehto, Jussi 2013. Kirjallinen henkilökohtainen tiedonanto sähköpostitse 16.1.13. Viitattu 27.1.2013.

Niemelä, Pauli 2009, Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana, Teoksessa Mäntysaari, Mikko, Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (Toim.) Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus, Jyväskylä. Sivut: 209–236.

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen 2012–2015. ARA-Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus. 2013. Internetsivut osoitteessa:

<http://www.ara.fi/download/noname/%7B94716CF7-5022-445C-B15E->

[EB7E139DFE46%7D/40279](http://www.ara.fi/download/noname/%7B94716CF7-5022-445C-B15E-EB7E139DFE46%7D/40279) Viitattu 23.10.2013.

Rainio, Kyösti 2009, Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Rikosseuraamuslaitos, Rikosseuraamuslaitoksen internetsivut osoitteessa

<http://www.rikosseuraamus.fi/15120.htm>

Viitattu 02.01.2013.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005, Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus, Teoksessa: Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.), Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Suomen Laki. Laki majoitus- ja ravitsemisliikkeistä (308/2006).

Suomen Laki. Sosiaalihuoltolaki (710/1982).

Suomen Laki. Suomen perustuslaki 1919/1995.

Suomen Laki. Laki asunto-olojen kehittämisestä 919/1985,5 §.

Suominen, Sauli & Tuominen, Merja 2007. Palveluohjaus – portti itsenäiseen elämään. Helsinki: Profami Oy.

Tainio, Hannele, 2009. Kaupunkiköyhälistö asunnottomuuskierteessä – näkökulmia pääkaupunkiseudun pitkäaikaisasunnottomuuteen. Diakonia ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Toikko, Timo 2009. Artikkelitapauskohdainen sosiaalityö. Teoksessa Mäntysaari, Mikko, Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (Toim.) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus. 271–292.

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittäminen. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009, Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Lauri & Sumkin, Tuula 2012, Osaamisen ja työn johtaminen: organisaation oppimisen oivalluksia. Helsinki: Sanoma Pro.

- Valtonen, Anu 2005, Ryhmäkeskustelut – millainen metodi?, Teoksessa: Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.), Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Vantaan kaupunki 2013. Vantaan kaupungin internetsivut osoitteessa [http://www.vantaa.fi/fi/sosiaali-
_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/aikuissosiaalityo](http://www.vantaa.fi/fi/sosiaali-ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/aikuissosiaalityo). Viitattu 14.1.13.
- Vilkkä, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.
- Virkkunen, Jaakko; Ahonen, Heli; Schaupp, Marika; Lintula, Leila 2010, Toimintakonseptin yhteisen kehittämisen mahdollisuus, Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus, Työelämän kehittämissuunnitelman raportteja 70/2010, Helsinki.

LIITE1

MIELIPIDEKYSELY TUPAN ASUMISOHJAUKSESTA

1. Säätiön arvot ja perustehtävä ovat selkeästi esillä ja läsnä Tupan asiakastyössä

1	Täysin eri mieltä
2	Jokseenkin eri mieltä
3	Ei samaa mieltä eikä eri mieltä
4	Jokseenkin samaa mieltä
5	Täysin samaa mieltä

Avaa halutessasi vastaustasi tai kommentoi kysymystä:

2. Tupan linja asiakkaiden päihteiden käyttöön on selkeä ja johdonmukain

1	Täysin eri mieltä
2	Jokseenkin eri mieltä
3	Ei samaa mieltä eikä eri mieltä
4	Jokseenkin samaa mieltä
5	Täysin samaa mieltä

Avaa halutessasi vastaustasi tai kommentoi kysymystä:

3. Tupan linja asiakkaiden rikolliseen käyttäytymiseen on selkeä ja johdonmukainen

1	Täysin eri mieltä
2	Jokseenkin eri mieltä
3	Ei samaa mieltä eikä eri mieltä
4	Jokseenkin samaa mieltä
5	Täysin samaa mieltä

Avaa halutessasi vastaustasi tai kommentoi kysymystä:

4. Asiakastyön tavoitteet ovat selkeästi määritellyt

1	Täysin eri mieltä
2	Jokseenkin eri mieltä
3	Ei samaa mieltä eikä eri mieltä

- 4 Jokseenkin samaa mieltä
- 5 Täysin samaa mieltä

Avaa halutessasi vastaustasi tai kommentoi kysymystä:

5. Pystyn aina arvioimaan tekemäni asiakastyön onnistumisen suhteessa sille asetettuihin tavoitteisiin

- 1 Täysin eri mieltä
- 2 Jokseenkin eri mieltä
- 3 Ei samaa mieltä eikä eri mieltä
- 4 Jokseenkin samaa mieltä
- 5 Täysin samaa mieltä

Avaa halutessasi vastaustasi tai kommentoi kysymystä:

6. Koen, että Tupan asumisohjauksen nykyisillä linjauksilla ja periaatteilla voidaan asiakastyössä vastata asiakkaiden tarpeisiin

- 1 Täysin eri mieltä
- 2 Jokseenkin eri mieltä
- 3 Ei samaa mieltä eikä eri mieltä
- 4 Jokseenkin samaa mieltä
- 5 Täysin samaa mieltä

Avaa halutessasi vastaustasi tai kommentoi kysymystä:

7. Koen työni itselleni mielekkääksi

- 1 Täysin eri mieltä
- 2 Jokseenkin eri mieltä
- 3 Ei samaa mieltä eikä eri mieltä
- 4 Jokseenkin samaa mieltä
- 5 Täysin samaa mieltä

Avaa halutessasi vastaustasi tai kommentoi kysymystä:

8. Koen onnistuvani useimmiten työssäni

- 1 Täysin eri mieltä
- 2 Jokseenkin eri mieltä
- 3 Ei samaa mieltä eikä eri mieltä
- 4 Jokseenkin samaa mieltä
- 5 Täysin samaa mieltä

Avaa halutessasi vastaustasi tai kommentoi kysymystä:

9. Koen työni tärkeäksi ja merkitykselliseksi

- 1 Täysin eri mieltä
- 2 Jokseenkin eri mieltä
- 3 Ei samaa mieltä eikä eri mieltä
- 4 Jokseenkin samaa mieltä
- 5 Täysin samaa mieltä

Avaa halutessasi vastaustasi tai kommentoi kysymystä: